

Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010

Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010

Presentacions

El mes d'octubre de 2002, l'Ajuntament de Barcelona va presentar el Programa Municipal per a les Famílies 2002-2004, per dotar la ciutat, des de la perspectiva de les polítiques municipals, d'un sistema de suport a les famílies. Constava de 4 línies de treball, 17 objectius estratègics i 83 mesures. El mes d'abril de 2005, es va presentar a la Comissió de Cultura, Educació i Benestar Social, el balanç de desenvolupament del Programa esmentat. I entre setembre de 2005 i setembre de 2006 es va desplegar el procés d'elaboració del nou **Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010**.

Aquest és un procés caracteritzat per quatre elements principals. En primer lloc, una clara *voluntat política* per part de l'equip de govern perquè Barcelona tingui un nou programa per a les famílies, en línia amb els compromisos establerts al Programa d'Actuació Municipal 2004-2007. En segon lloc, *l'anàlisi* dels canvis en la realitat de les famílies a la ciutat, pel que fa a la seva composició i als diferents aspectes del seu dia a dia. En tercer lloc, el *treball rigorós dels tècnics* municipals, tant d'àmbit de ciutat com dels districtes, que han aportat les experiències, reflexions i continguts necessaris. I, finalment, la *dimensió participativa*, a través del grup de treball de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social, que ha contribuït amb un bon nombre de propostes, presents al text del Programa.

Sobre aquestes bases, s'estructura el nou **Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010**. A continuació us presentem quins són els principis rectors que el fonamenten i les seves cinc línies estratègiques, amb els seus objectius operatius i accions corresponents.

Jordi Hereu

Alcalde de Barcelona

Un programa per a les famílies barcelonines

Els canvis en les estructures i les relacions familiars dibuixen una dimensió rellevant de la transformació, en termes de vida quotidiana, que experimenta avui la nostra societat. A Barcelona aquests canvis es presenten amb intensitat i dinamisme, i generen simultàniament potencialitats i necessitats emergents, a les quals cal donar resposta des de les polítiques i els valors públics. Perquè estem convençuts que les famílies, en plural, formen un dels millors actius socials de la ciutat: constitueixen els espais bàsics d'articulació de la vida quotidiana, de reciprocitat i de desenvolupament personal.

Efectivament, en el decurs de l'última dècada s'ha desplegat a Barcelona una àmplia diversificació en l'estructura de les llars i en les formes de convivència. La família nuclear tradicional, formada per un matrimoni heterosexual amb fills/es, ha perdut presència relativa de manera accelerada. Avui, aquest tipus de família se situa per sota del 30 % de les llars barcelonines. Al seu costat proliferen llars unipersonals, famílies monoparentals, parelles de fet, nuclis familiars reconstituïts, unions homosexuals i llars compartides. En síntesi, la nostra ciutat es troba de ple en el marc de complexitat familiar que caracteritza gairebé totes les grans ciutats europees.

En l'àmbit local no disposem de totes les claus de resposta davant les necessitats socials emergents de les famílies actuals. Però estem convençuts, també, que des de l'Ajuntament s'estan realitzant aportacions molt positives en aquesta direcció. Així, treballem per esmenar la càrrega de les dones en la cura dels fills i altres familiars, la fragilitat de l'acollida o del reagrupament familiar, l'acumulació de riscos d'exclusió en la monomarentalitat jove, les mancances de socialització en etapes clau (0-3 anys, adolescència), a violència intrafamiliar, o la desvinculació afectiva no desitjada que es transforma en aïllament.

El Programa Municipal per a les Famílies (2006-2010) que aquí es presenta mostra com el futur de les polítiques municipals passa per apostes de consolidació, revisió, enfortiment i ampliació de la xarxa de serveis en tots els vessants relacionats amb les famílies: educatiu, d'emancipació juvenil, de gènere i conciliació, d'atenció social i de cura, d'interculturalitat. L'articulació del Programa ha estat el producte d'un treball transversal rigorós que ha conjugat les aportacions de totes les àrees d'intervenció municipal que, d'una manera o una altra, es relacionen amb les famílies. També ha estat el resultat de les propostes fetes des del món associatiu i acadèmic. Amb el seu desplegament refermem el nostre compromís amb una Barcelona en la qual totes les persones puguin tirar endavant –en peu d'igualtat i dignament– qualsevol modalitat de família o convivència desitjada lliurement, vertebrades sempre per relacions humanes de qualitat.

Ricard Gomà

Regidor de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona

I. Les llars i les famílies a Barcelona: perfils i pautes evolutives

1. Introducció	11
2. Canvis en les llars i les famílies a Barcelona: envelliment, dinamització dels fluxos naturals i migratoris i crisi de nupcialitat	12
3. Canvis en les llars i les famílies a Barcelona: noves pautes i formes de convivència i residència	15
4. Llars, famílies i districtes: la distribució territorial dels diferents tipus de llar a Barcelona	23

II. Tendències generals en les polítiques públiques, marc referencial i principis rectors del Programa

1. De les noves realitats a les noves polítiques públiques: evolució de les polítiques familiars a Europa, l'Estat espanyol i Catalunya	30
2. El marc referencial del Programa Municipal per a les Famílies	41
3. Fonamentació i principis rectors del Programa	47

III. Línies estratègiques, objectius operatius i accions

Línia estratègica 1. Diversitat estructural i cultural / canvis socials	54
Línia estratègica 2. Desenvolupament personal / dificultats i transicions familiars ..	58
Línia estratègica 3. Capacitats / funcions parentals	63
Línia estratègica 4. Conciliació de temps / vida quotidiana	69
Línia estratègica 5. Vulnerabilitat / exclusió social	72

IV. El seguiment i l'avaluació del Programa

7

Les llars i les famílies
a Barcelona:
principals perfils
i pautes evolutives

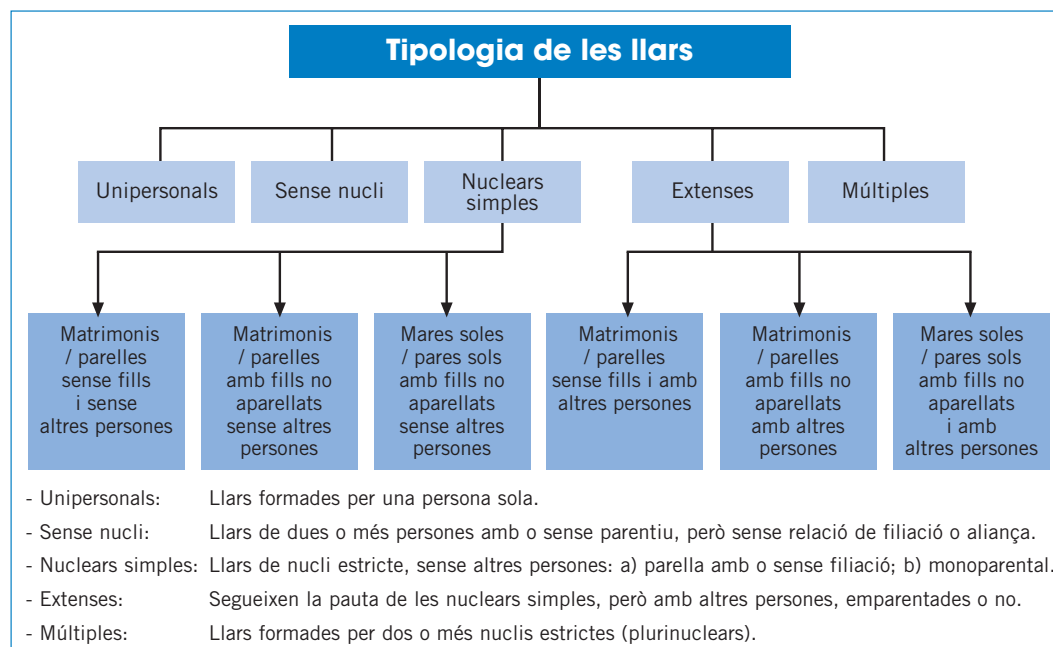
1. Introducció

Al llarg d'aquesta primera part del Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010, es fa una diagnosi de les dinàmiques i les estructures de les llars i les famílies a la ciutat de Barcelona.¹

Per fer aquest diagnòstic s'ha cercat una font exhaustiva i una definició operativa. S'ha treballat amb el Cens de Població de 2001 (el més recent disponible avui) i s'ha comparat amb el de l'any 1991. *S'ha utilitzat el Cens perquè és la font socio-demogràfica més completa, exhaustiva i universal de què disposem.* Per aproximar-nos a les famílies s'ha recorregut a la definició operativa de llar, és a dir, el conjunt de persones que viuen en un mateix habitatge, guardin o no relacions de parentiu. S'ha utilitzat la tipologia creada per Hammel i Laslett.²

Classificació de les llars segons proposta de Hammel i Laslett

Font: elaboració pròpia a partir de Hammel, E. A. i Laslett, P.

¹ Aquesta part del Programa es fonamenta en l'estudi *Evolució i tendències de les llars, les famílies i les persones en la ciutat de Barcelona i en el context europeu. Algunes perspectives de les polítiques de suport a les famílies*, de la Dra. Cristina LÓPEZ VILLANUEVA, professora de la Universitat de Barcelona.

² HAMMEL, E. A. i LASLETT, P. (1974). «Comparing household structure over time and between cultures», a *Society and History*, núm.13, p. 73-109.

2. Canvis en les llars i les famílies a Barcelona: envelliment, dinamització dels fluxos naturals i migratoris i crisi de nupcialitat

Des de finals dels anys seixanta als països del nord d'Europa es donen una sèrie de canvis en els comportaments demogràfics que fan que alguns autors parlin d'una Segona Transició Demogràfica. Aquestes transformacions consisteixen en:

- Davallada i endarreriment tant de la natalitat com de la fecunditat.
- Ajornament i pèrdua de protagonisme del matrimoni. Augment de la cohabitació i creixement dels fills de mare no casada.
- Increment de les ruptures (divorcis i separacions).
- Creixent expectativa de vida.

Aquests canvis en la dinàmica de la població tenen a veure amb les noves maneres de formar i dissoldre les llars, i en les noves formes de residència i convivència. És per això que la Segona Transició Demogràfica és, fonamentalment, una transició familiar. Efectivament, ha quedat enrere l'estructura monolítica i unilineal del cicle de vida familiar tradicional que consistia en:

- L'emancipació a partir del matrimoni.
- El naixement i la criança dels fills en el marc del matrimoni.
- La posterior descohabitació dels fills.
- El manteniment de la llar de niu buit fins que un dels dos cònjuges moria (generalment l'home).

Ara la situació és molt més diversa. Entre altres elements de canvi destaquen:

- El reconeixement de la convivència en parella i la possibilitat de tenir fills sense contraure matrimoni.
- La possibilitat de les unions homosexuals.
- La incidència de les noves tecnologies biomèdiques aplicades a la reproducció humana, que permeten tenir fills a dones sense parella o bé a dones homosexuals.
- L'augment de les adopcions internacionals, que replanteja les relacions de filiació i de parentalitat.

En el marc d'aquests processos de canvi, Barcelona presenta elements específics en la seva estructura de llars a causa de la confluència de certs factors:

- **L'envelliment de la població**

L'estructura envellida de la població fa que algunes tipologies de llar que podrien configurar el paradigma de noves formes de residència (la monoresidencialitat, la monoparentalitat i les llars sense nucli) estiguin a Barcelona encara força vinculades a formes de convivència derivades de l'envelliment de la població i de la contracció d'una llar anterior. Així, entre les llars unipersonals, les monoparentals generades per dona i les llars sense nucli hi ha una àmplia representació de les llars formades per dones vídues més grans de 65 anys. Tot i així, aquesta representació tendeix, recentment, a disminuir.

- **La recuperació de la natalitat**

D'ençà el 1985 a Barcelona moren més persones que no pas en neixen. Cal precisar, però, que actualment els naixements tornen a pujar. La pauta de fecunditat creix moderadament (1,06 fills per dona el 1991; 1,17 fills per dona el 2004). Augmenta la població en edat fèrtil i, de manera molt significativa, es produeix un ajornament de la maternitat més enllà de la trentena per part de les filles del baby boom. En aquest mateix sentit, també destaca l'entrada de població immigrada estrangera en edat de procrear. Més del 20% dels naixements que es van produir a Barcelona durant el 2005 són de mares de nacionalitat estrangera.

Indicadors de fecunditat. Unió, Europea, Estat espanyol, Catalunya i Barcelona

Anys	Unió Europea		Espanya		Catalunya		Barcelona	
	ISF	EMM	ISF	EMM	ISF	EMM	ISF	EMM
1960	-	-	-	-	-	-	1,86	28,8
1970	-	-	-	-	-	-	2,32	28,3
1975	1,96	27,1	2,80	28,7	2,72	28,3	-	-
1981	-	-	-	-	-	-	1,60	27,5
1986	1,60	27,6	1,64	28,4	1,39	28,5	1,21	28,7
1991	1,53	28,3	1,33	29,0	1,23	29,3	1,06	29,7
1996	1,44	29,0	1,17	30,1	1,15	30,4	1,08	31,0
2001	1,47	29,4	1,24	30,9	1,32	30,9	1,10	31,7
2002	1,47	29,4	1,26	30,8	1,33	30,9	1,12	31,7
2003	1,48	-	1,30	-	1,37	30,9	1,15	31,6
2004	-	-	-	-	1,47	30,8	1,17	32,0

ISF: índex sintètic de fecunditat. EMM: edat mitjana de maternitat.

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'IDESCAT i del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

- **La dinàmica migratòria**

El saldo migratori a la ciutat de Barcelona ha estat negatiu des de 1977 fins a principis del segle XXI. A hores d'ara, les altes residencials superen ja les baixes. En qualsevol cas, més enllà del valor del saldo és important tenir en compte quines són les característiques de la població que surt i quines serien les potencials llars que es deixarien de formar, alhora que cal observar les característiques de la població que arriba (principalment d'origen estranger) per valorar quines són les noves llars que es configuren. En síntesi:

- *A Barcelona es deixen de formar llars familiars.* La població que marxa de Barcelona és població jove, d'entre 20 i 40 anys, que té com a lloc de destí la primera i la segona corona metropolitanes, i que opta per un habitatge més assequible. Una hipòtesi és que a Barcelona es deixarien de formar llars de parelles joves i de parelles amb fills (llars familiars) que, en canvi, es formarien en altres municipis del territori metropolità.
- *A Barcelona es formen llars no familiars.* La població que arriba a Barcelona és principalment estrangera. Això comporta una distribució de llars molt concreta (menys familiar i més diversa) que no depèn tant de la nacionalitat o l'adscripció cultural, sinó del temps de residència i de les característiques de la migració. Així, un augment de les llars sense nucli o de certes tipologies de les unitats extenses seria fruit d'una migració que fa poc temps que ha arribat a la ciutat .

- **La davallada de la nupcialitat**

A Barcelona el matrimoni està en davallada. La seva taxa bruta s'ha reduït a la meitat d'ençà el 1975: ara tot just arriba a assolir el 4 per 1.000 (el 1975 era el doble). En el cas de les dones, l'edat mitjana de la nupcialitat sobrepassa l'edat mitjana de la maternitat, i se situa per sobre dels 32 anys l'any 2004. La pauta dels naixements fora del matrimoni s'incrementa fins a assolir el 32,82% respecte del total. Per la seva banda, els matrimonis religiosos disminueixen en favor dels exclusivament civils. L'any 2002 els segons superaren els primers. Finalment, les ruptures (separacions i divorcis) presenten un lleuger increment, tot i que des de 1990 es mantenen a l'entorn dels 5.000 casos a l'any.

3. Canvis en les llars i les famílies a Barcelona: noves pautes i formes de convivència i residència

3.1. Barcelona: més llars, menys persones, menys famílies, més diversitat familiar

Barcelona, des de 1970 fins al 2001, ha perdut 241.258 persones i, en canvi, ha guanyat 115.697 llars. Les ruptures, la convivència basada en l'estricta unitat familiar, la davallada de la fecunditat, l'increment relatiu d'algunes de les formes no tradicionals de residència, i el progressiu envelliment de la població condueixen a l'augment del nombre de llars combinat amb un decrement del nombre de persones que hi viuen. El 2001 Barcelona mostra una mitjana de 2,53 membres per unitat, i un 56% de les llars estan formades per una o dues persones.

Nombre mitjà de persones per llar. Espanya, Catalunya i Barcelona. 1970-2001

	1970	1981	1991	2001
Espanya	3,90	3,53	3,26	2,88
Catalunya	3,80	3,35	3,09	2,74
Barcelona	3,65	3,05	2,85	2,53

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

L'any 1991 les llars no familiars a Barcelona representaven el 19,6% del total, mentre que el 2001 ja representaven el 27,9%. L'increment més acusat ha estat en les llars unipersonals, i el decrement més elevat s'ha produït en les formes familiars unipersonals. En canvi, ha augmentat el nombre de llars sense nucli, a causa de: a) l'envelliment de la població, que produeix llars que, en descompondre's per defunció, poden reconstituir unitats amb vincles de parentiu però que no formen un nucli en sentit estricte; b) l'arribada de població estrangera amb poc temps d'estada; c) el drenatge de població jove cap a altres municipis de la regió metropolitana.

Es constata una pèrdua d'efectius en les formes més tradicionals de residència, com són les parelles amb fills, i es diversifica el creixement de la resta de llars. Guanyen presència les formes nuclears simples, per la banda de les llars monoparentals i les parelles sense fills, i també s'incrementen les llars no nuclears, concretament les unipersonals. Paral·lelament, es produeix una davallada en pràcticament totes les tipologies de llars extenses.

Llars segons el tipus de nucli. Barcelona 1981-2001

	1981	1991	2001	1981	1991	2001
				%	%	%
Llars unipersonals	78.220	104.466	155.463	13,62	18,10	26,15
Llars sense nucli	30.913	24.393	32.913	5,38	4,23	5,54
Llars nuclears simples	377.754	390.007	351.236	65,78	67,57	59,09
Parelles sense fills	105.099	109.271	115.497	18,30	18,93	19,43
Parelles amb fills	239.511	231.103	181.398	41,71	40,04	30,52
Mare amb fills	28.160	42.213	45.479	4,90	7,31	7,65
Pare amb fills	4.984	7.420	8.862	0,87	1,29	1,49
Llars nuclears extenses	75.182	58.327	45.586	13,09	10,11	7,67
Parelles sense fills amb altres	18.817	12.210	15.034	3,28	2,12	2,53
Parelles amb fills amb altres	45.949	27.271	18.952	8,00	4,72	3,19
Mare amb fills amb altres	7.922	7.314	9.256	1,38	1,27	1,56
Pare amb fills amb altres	2.494	1.453	2.344	0,43	0,25	0,39
Llars múltiples	12.197	10.079	9.254	2,12	1,75	1,56
TOTAL	574.266	577.193	594.452	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 1991 i 2001.

A. La llar de parella casada amb fills experimenta un fort retrocés

El 2001, les llars de parelles amb fills representen el 30,52% del total d'unitats residencials de la ciutat. Hi resideix el 44,24% de la població. El 1991 representaven el 40,04% de les llars i hi residia el 53,71% de la població. Així, doncs, en el decenni 1991-2001 aquesta tipologia de llars ha perdut a l'entorn de 50.000 unitats, i en termes relatius, ha sofert pèrdues de 10 punts tant d'unitats residencials com de població.

B. Els nuclis de parelles sense fills presenten un lleu increment

Els nuclis de parelles sense fills representen, l'any 2001, el 19,43% del total. Hi resideix el 15,49% de la població. Aquestes dades impliquen un lleu increment respecte al 18,93% del 1991. Tanmateix, les llars amb parelles sense fills es veuen superades, per primera vegada el 2001, per les llars unipersonals, i així passen a ocupar la tercera posició del rànquing.

Les parelles sense fills reflecteixen una doble naturalesa: les parelles joves que encara no han adoptat estratègies de parentalitat, i les parelles grans, que es correspondrien majoritàriament a la tipologia de niu buit amb fills emancipats. Aquestes últimes guanyen pes relatiu i expliquen el lleuger increment global d'aquesta tipologia.

Proporció de persones (en %) que viuen en llars de parelles sense fills segons grans grups d'edat. Barcelona 1991 i 2001

	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 35	10,17	12,00	8,86	10,3
> 60	29,2	26,7	30,6	28,2

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

C. Creixement de les parelles de fet; retrocés i maduresa de les parelles de dret

La xifra de les parelles de fet s'ha doblat en una dècada i ha passat del 5% al 10% del total de les parelles entre 1991 i 2001. Més enllà d'aquest creixement, és rellevant destacar que la distribució segons sexe i edat de les parelles de fet i de dret mostra un perfil fortament diferenciat. Les parelles de dret expressen una estructura madura o vella i amb tendència a l'envelliment; les parelles de fet, en canvi, deixen veure un perfil molt més jove.

La proporció d'homes i dones casats a Barcelona menors de 40 anys s'ha reduït considerablement; la dels que tenen entre 40 i 60 anys, s'ha mantingut, i ha crescut la proporció de persones casades de més de 60 anys. Això ha fet incrementar l'edat mitjana de les persones casades de 52 a 55 anys en el cas dels homes i de 49 a 53 en el de les dones entre 1991 i 2001. Les parelles de fet mostren un perfil més jove, amb una edat mitjana de 40,7 anys en els homes i 38,37 en les dones, per bé que l'estructura és similar a la del 1991.

D. Les llars monoparentals experimenten un gran increment

El 9,14% de les llars a Barcelona l'any 2001 són monoparentals. Hi viu el 8,75% de la població. Al llarg de les dues últimes dècades, la monoparentalitat gairebé s'ha doblat: del 5,77% al 9,14% abans esmentat. El 83,69% del total de les llars monoparentals són generades per dones, tot i que les generades per homes han crescut del 14,9% al 16,3% en deu anys.

La monoparentalitat generada per dones grans i vídues, derivada per tant d'una contracció de la llar, és encara majoritària, però està creixent la monoparentalitat generada per dones separades i divorciades i per dones solteres. Així doncs, la ruptura i l'assumpció de la maternitat en solitari comencen a fer-se molt visibles com a causes de monoparentalitat.

L'any 1991 l'edat mitjana dels pares i les mares generadors de nuclis monoparentals era de 61 i 59,37 anys respectivament. L'any 2001 havia baixat a 58 i 57. L'any 1991 només el 21,8% dels pares i les mares tenien menys de 45 anys; el 2001 la xifra s'elevava al 27%. Per contra, les persones generadores de llars monoparentals majors de 65 anys han vist davallar els seus efectius del 38,4% al 32,4% en el mateix període.

E. Augmenten de forma substancial les llars unipersonals

El 2001 les llars unipersonals a Barcelona ja representen el 26,15% i hi resideix el 10,42% de la població. De les persones que viuen soles, el 62,22% són dones, el 60% tenen més de 60 anys i el 54,06% són vídues. La monoresidencialitat de persones majors de 65 anys és, majoritàriament, el resultat de llars en contracció, que en desaparèixer un dels membres de la parella deriven en llars unipersonals.

No obstant això, val a dir que la monoresidencialitat es va diversificant. L'evolució observada entre 1991 i 2001 confirma la tendència segons la qual les formes que més creixen són les derivades de ruptures i les que impliquen l'opció de la residència en solitari. Aquest rejueniment de les llars unipersonals a Barcelona està en gran part protagonitzat per homes menors de 40 anys i una disminució del pes específic de les dones com a protagonistes d'aquesta forma de viure.

F. Increment molt rellevant de les llars sense nucli

L'any 2001, les llars sense nucli representen el 5,54% del total de les llars de Barcelona. Hi resideix el 5,18% de la població. Han experimentat un dels creixements més espectaculars de tots els tipus de llars en el període 1991-2001, i han guanyat més de 8.000 llars.

Dues generacions conformen aquest tipus de llar: d'una banda, la generació major de 65 anys, que representa el 30,21% del total de la població que viu en aquest tipus d'unitat; d'altra banda, la població menor de 35 anys, que suposa el 36,59%. El pes de les persones majors de 65 anys permet afirmar que són fruit de la con-

tracció. Al seu torn, ha crescut el percentatge d'homes menors de 35 anys que viu en aquest tipus de llar, fonamentalment com a conseqüència de l'arribada de població estrangera que adopta aquesta forma de residència, en compartir habitatge amb algun compatriota o altres persones. Per tant, es pot afirmar que l'extraordinari increment de les llars sense nucli és també atribuïble en part a l'arribada de la immigració estrangera.

Proporció de persones (en %) que viuen en llars sense nucli segons grans grups d'edat. Barcelona 1991 i 2001

	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 35	17,64	19,37	19,31	17,28
35 - 65	12,45	15,53	16,71	16,49
> 65	7,00	27,99	6,66	23,55
< 80	1,76	8,45	1,69	9,67
Total	37,10	62,90	42,68	57,32

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

G. Les llars extenses i múltiples perden representativitat global, però en guanyen entre la població estrangera

Les llars extenses representen el 2001 el 7,67% del total de les llars a la ciutat. Hi resideix el 12,34% de la població. Perden pes global entre 1991 i 2001, però no totes les tipologies de llars extenses perden efectius: només les parelles amb fills amb altres persones perden pes de forma significativa. La resta s'estabilitzen o guanyen unitats. Mentre que el 1991 s'observaven clarament tres generacions a les llars extenses (fills, pares, avis), el 2001 aquesta trimodalitat s'ha anat diluint i mostrat un perfil més diversificat i, per tant, menys «familiar». Les llars extenses són una forma de residència practicada de manera més habitual per la població estrangera, que, amb poc temps de residència, comparteix sovint habitatge amb un nucli ja format de persones del mateix origen nacional.

Efectivament, un dels aspectes que més influeixen en l'estructura de les llars de la ciutat és la presència de població estrangera, sobretot d'origen extracomunitari. L'any 2001 es registraven 28.510 llars d'estrangers a Barcelona (el 5%), de les quals 21.058 corresponien a persones extracomunitàries. Aquestes llars tenen, generalment, més membres que les llars de persones autòctones. Mentre que el valor modal de les llars dels nacionals és de dues persones (el 30% del total de les

Població que viu en llars extenses segons grans grups d'edat. Barcelona. 1991 i 2001

	1991			2001		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
< 35	15,89	23,70	35,59	20,78	20,35	41,13
35 - 65	13,40	23,10	36,51	17,34	19,59	36,93
65 i més	5,39	18,52	23,90	7,56	14,38	21,94
Total	34,68	65,32	100,00	45,67	54,33	100,00
Edad mitjana	36,54	36,18		37,21	36,39	

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

llars), entre les dels estrangers -malgrat que el valor modal se situï, al nivell del 24%, en les llars d'una i dues persones- cal destacar que el 20% acull més de cinc membres.

Les llars de persones estrangeres són l'any 2001 menys nuclears i en certa mesura menys familiars. Destaca l'extraordinària presència de les llars extenses: el 25,5% del total presenten aquesta estructura i el 8,52% són de caràcter múltiple (davant el 7% i l'1,30% de les llars dels autòctons en aquestes mateixes categories). Cal esmentar la reduïda presència de llars nuclears simples, concretament de parelles amb fills, que representen només el 13,43%.

Sovint, les persones estrangeres amb poc temps d'estada a la ciutat s'instal·len en llars sense nucli on comparteixen habitatge amb altres persones (generalment persones del mateix país d'origen), o s'afegeixen a un nucli ja format, i configuren així una llar extensa. Estem parlant d'una immigració recent, en l'inici del seu projecte migratori, que encara no ha tingut temps de formar una família ni de portar a terme el reagrupament familiar.

A manera de síntesi

L'estructura de les llars de Barcelona l'any 2001 presenta components de caràcter tradicional. En el cas dels homes, dels 0 als 65 anys la forma principal de residència és la llar nuclear de parella amb fills. Dels 65 en endavant la forma majoritària és la llar de parella sense fills (niu buit). En el cas de les dones, dels 0 als 60 anys la forma majoritària de residència és la parella amb fills, entre els 60 i els 75, la parella sense fills (niu buit), i a partir dels 75, la residència en solitari.

Distribució de les llars segons tipus i nacionalitat. Barcelona. 2001

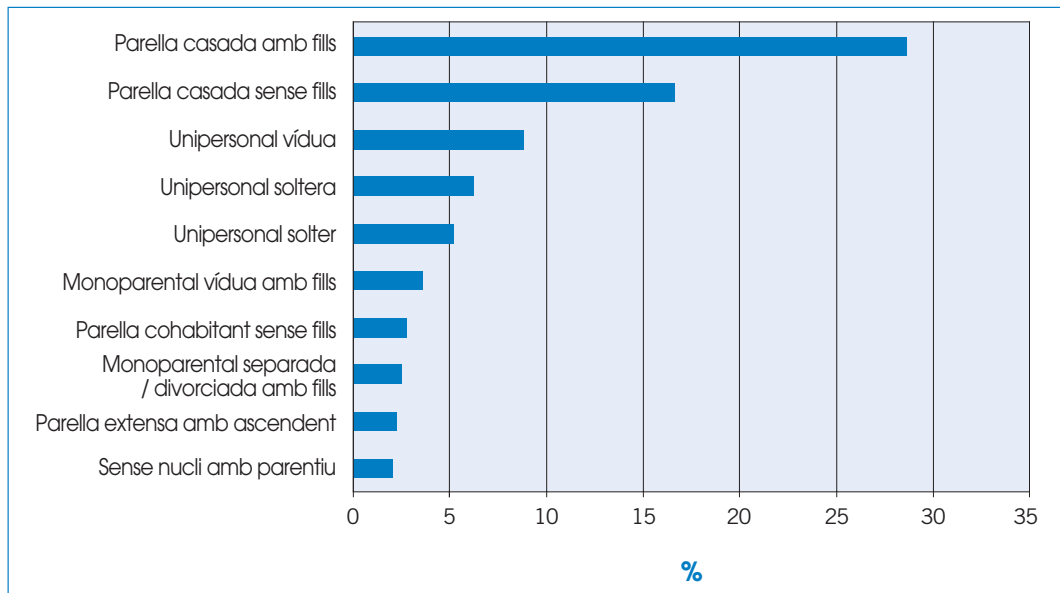
	Extracom.	Comunitari	Estrangers	Nacionals	Total Llars	Extracom.	Comunitari	Nacionals
	%	%	%	%	%	%	%	%
Unipersonals	4.045	2.786	6.831	14.863	15.546	19,21	37,35	26,26
Sense nucli	3.973	837	4.810	28.103	32.913	18,87	11,22	4,97
Llars nuclears	5.865	3.175	9.040	342.196	351.236	27,85	42,56	60,47
Nucli de parella sense fills	2.155	1.546	3.701	111.796	115.497	10,23	20,72	19,75
Nucli de parella amb fills	2.829	1.327	4.156	177.242	181.398	13,43	17,79	31,32
Nucli de mare sola amb fills	694	225	919	44.560	45.479	3,30	3,02	7,87
Nucli de pare sol amb fills	187	77	264	8.598	8.862	0,89	1,03	1,52
Llars	5.380	571	5.951	39.635	45.586	25,55	7,65	7,00
Nucli de parella sense fills, amb altres	1.881	272	2.153	12.881	15.034	8,93	3,65	2,28
Nucli de parella amb fills, amb altres	2.211	185	2.396	16.556	18.952	10,50	2,48	2,93
Nucli de mare sola, amb fills amb altres	885	52	937	8.319	9.256	4,20	0,70	1,47
Nucli de pare sol, amb fills amb altres	403	62	465	1.879	2.344	1,91	0,83	0,33
Llars	1.795	91	1.886	7.368	9.254	8,52	1,22	1,30
TOTAL	21.058	7.460	28.518	565.934	594.452	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Al costat d'això, prenen molta força realitats emergents. D'una banda, les llars presenten estructures en contracció, és a dir, que en envellir i desaparèixer algun membre de la llar inicial aquesta es converteix en una llar unipersonal, sense nucli o monoparental, amb una forta presència de dones majors de 65 anys i vídues. D'altra banda, la dècada 1991-2001 aporta nous perfils i nous continguts a les formes d'organitzar la convivència: davalla espectacularment el nombre i la proporció de les llars de parelles amb fills; creixen les parelles de fet i envelleix l'estructura d'edats de les parelles de dret; creixen les llars unipersonals, les llars sense nucli i les llars monoparentals, però ja no només les habitades per a dones grans i vídues, sinó les de persones menors de 40 anys divorciades o separades, o que assumeixen la parentalitat en solitari.

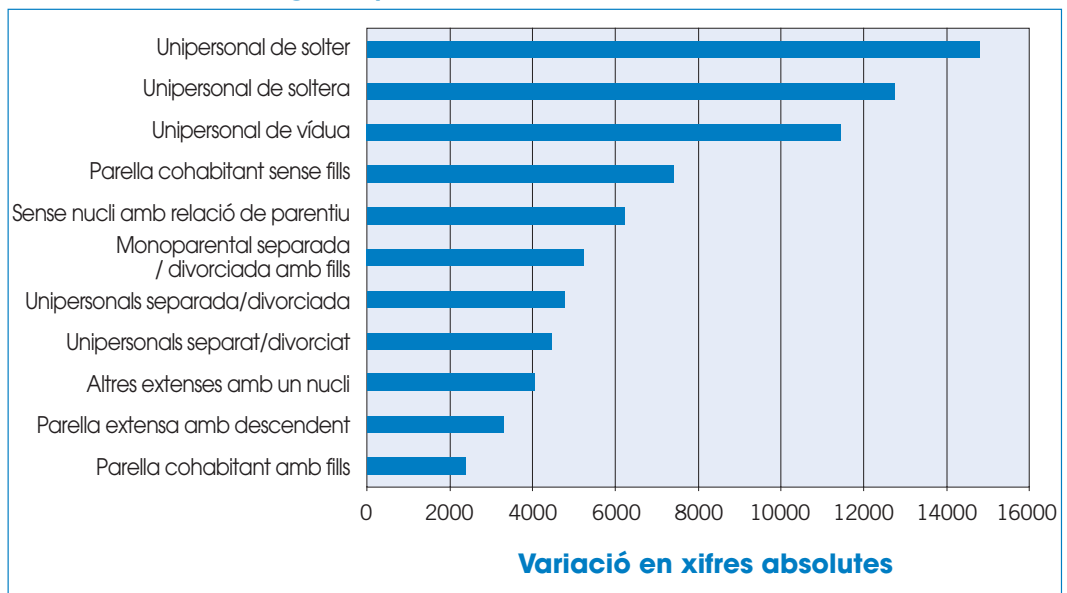
Per últim, el creixement de les llars no familiars no només es deu al creixement de les llars en contracció, sinó a les llars dels estrangers que l'any 2001 ja tenen una forta presència a la ciutat de Barcelona i generen uns tipus de convivència poc familiar per raó del temps d'estada.

Distribució de les llars segons tipus de nucli desagregat. Barcelona. 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Variació de les llars segons tipus de nucli. Barcelona. 1991-2001

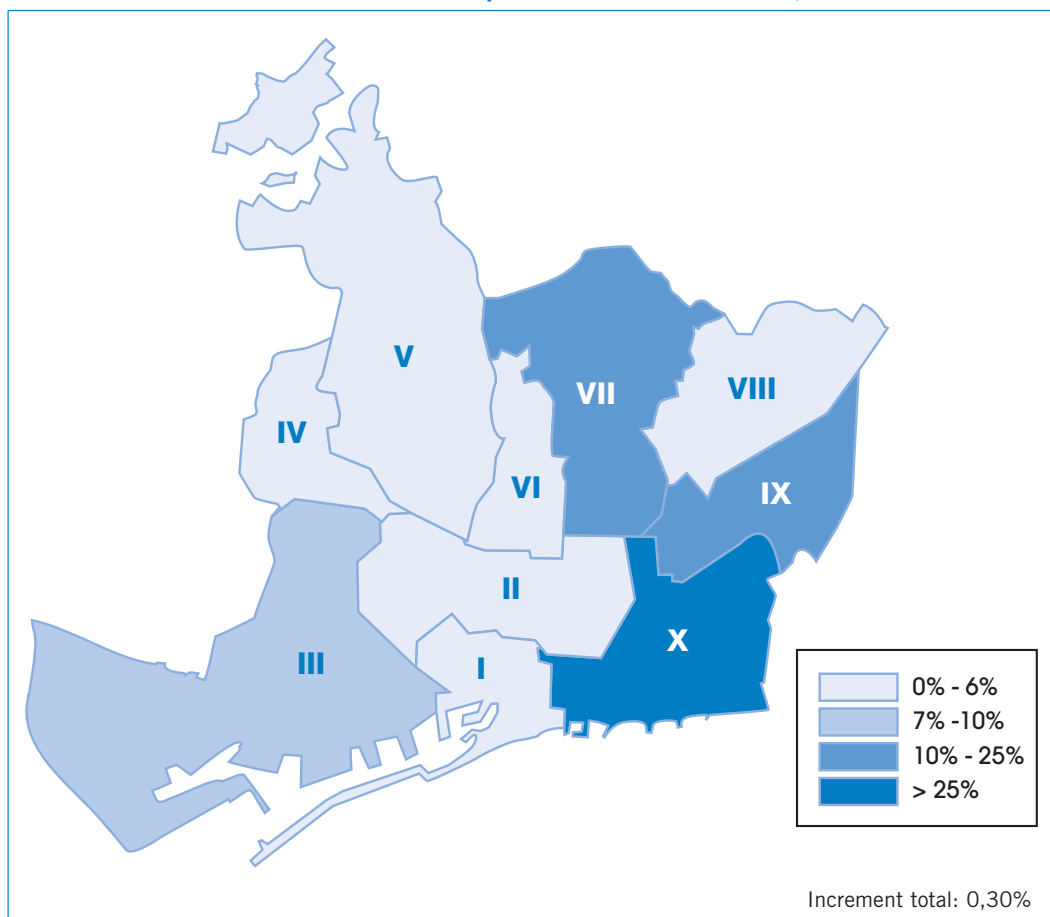
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991-2001.

4. Llars, famílies i districtes: la distribució territorial dels diferents tipus de llar a Barcelona

El creixement de les llars a Barcelona durant el període 1991-2001 es concentra al sector nord-est de la ciutat, als districtes d'Horta-Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí, justament allà on hi ha hagut operacions urbanístiques.

Mapa 1

Taxa anual de creixement de les llars per districtes. Barcelona, 1991-2001.

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 1991 - 2001.

La distribució dels diferents tipus de llar a Barcelona l'any 2001 presenta pautes de diversitat territorial. Les diferències més fortes s'aprecien entre les unitats que presenten els increments més elevats i els decrements més grans: les unipersonals i les parelles amb fills. La resta mostren menys nivells d'heterogeneïtat en el territori.

Llars unipersonals. Donat que el perfil de la monoresidencialitat és, majoritàriament, envellit, la distribució de les llars unipersonals segueix el mapa de l'envelliment de tres districtes: Ciutat Vella, Eixample i Gràcia.

Llars de parelles amb fills. Es registren amb major presència als districtes on la població és més jove: Sant Martí i les Corts, i allà on els fills perpetuen la seva residència a la llar dels pares: Sant Andreu, Sants-Montjuïc, Nou Barris i Horta-Guinardó. Es tracta de districtes que van experimentar un gran poblament entre els anys seixanta i setanta.

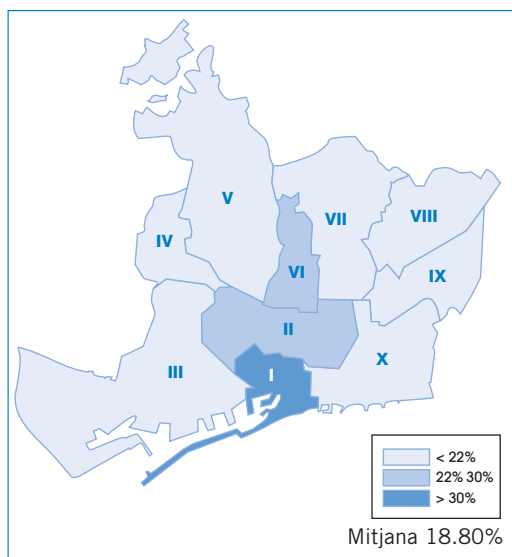
Llars de parelles sense fills. La seva distribució territorial segueix una ubicació perifèrica: Sants-Montjuïc, Sant Martí, Sant Andreu, Nou Barris i Horta-Guinardó. Es tracta dels districtes on es troben els habitatges a millor preu, fet que fa localitzar les parelles joves, i d'altra banda són els districtes on han predominat les llars més tradicionals (que visqueren el boom dels seixanta -i setanta) de parelles amb fills que, en emancipar-se, han format llars de parelles soles.

Llars monoparentals. No hi ha gaire diferència en la distribució de llars monoparentals per districtes. L'any 1991 les llars monoparentals es concentraven als districtes més envellits i als més benestants, cosa que reflectia una doble naturalesa de la monoparentalitat: d'una banda, les mares grans amb fills grans als districtes més envellits, i de l'altra, els perfils de separats/des i divorciats/des als districtes més benestants. L'any 2001 només s'observa una major concentració de llars monoparentals de pare i mare als districtes més benestants: Sarrià-Sant Gervasi, les Corts i també Gràcia.

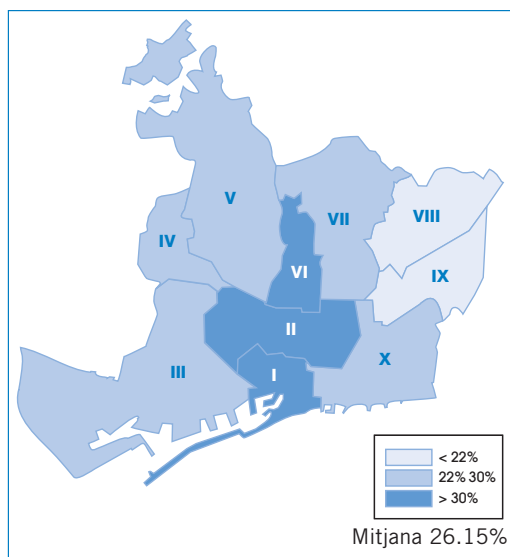
Llars sense nucli. La distribució d'aquestes coincideix amb els mapes de l'envelliment i la immigració. La contracció i la descomposició d'altres tipus de llar, a causa de la desaparició d'algun membre, transforma les llars en llars sense nucli. Però és sobretot la presència de població estrangera la que ara fa créixer aquest tipus de llars (compatriotes que comparteixen habitatge). Aquí destaquen Ciutat Vella i l'Eixample.

Llars extenses i múltiples. En general, disminueixen els seus efectius. Només creixen a Ciutat Vella, possiblement a causa de la gran presència de població immigrada que tendeix a viure en aquest tipus de llars fins que no estableix la seva situació. Ciutat Vella i Sarrià Sant Gervasi són els districtes que concentren més percentatge de llars d'aquesta mena. Possiblement Ciutat Vella acull aquells nuclis familiars que resideixen en un mateix habitatge amb algú més (compatriota o familiar), i Sarrià-Sant Gervasi acull un nucli de persones grans amb alguna persona externa (estrangera o no) en règim de servei domèstic.

Mapa 2
Distribució de les llars unipersonals.
Barcelona. 1991.

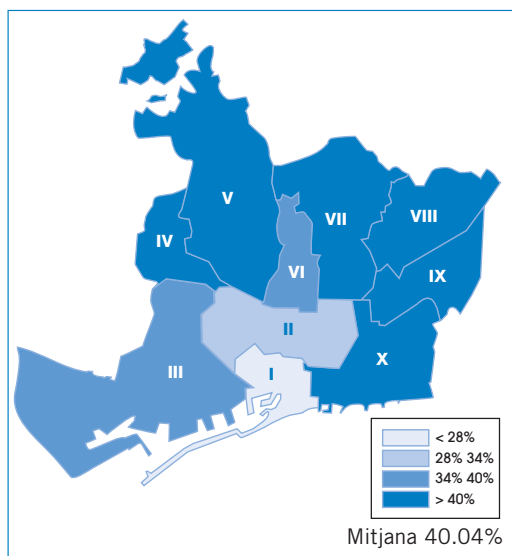

Mapa 3
Distribució de les llars unipersonals.
Barcelona. 2001.

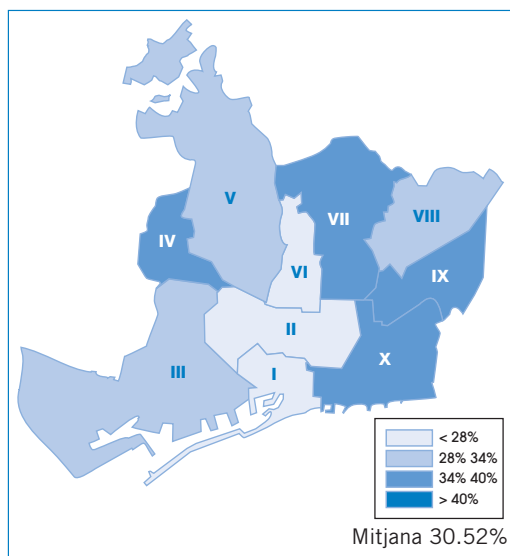

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001.

Mapa 4
Distribució de les llars de parelles amb fills.
Barcelona. 1991.

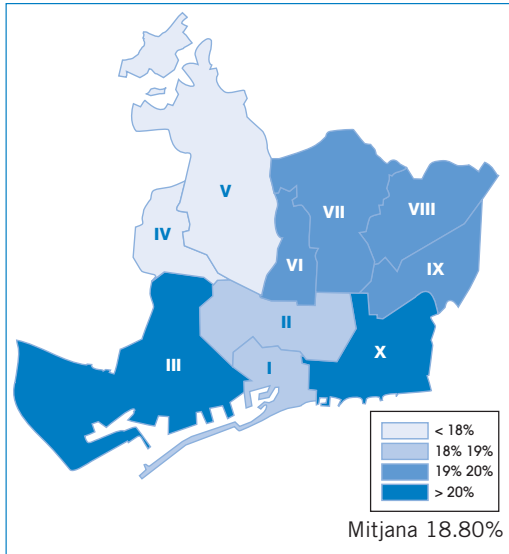

Mapa 5
Distribució de les llars de parelles amb fills.
Barcelona. 2001.

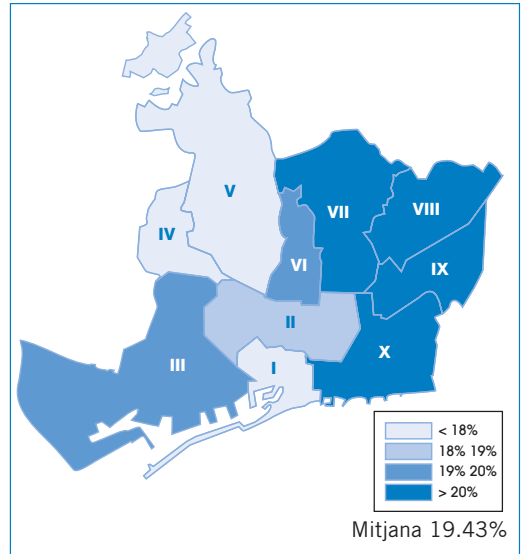

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i dels censos de 1991 i 2001.

Mapa 6
Distribució de les llars de parelles sense fills. Barcelona. 1991.

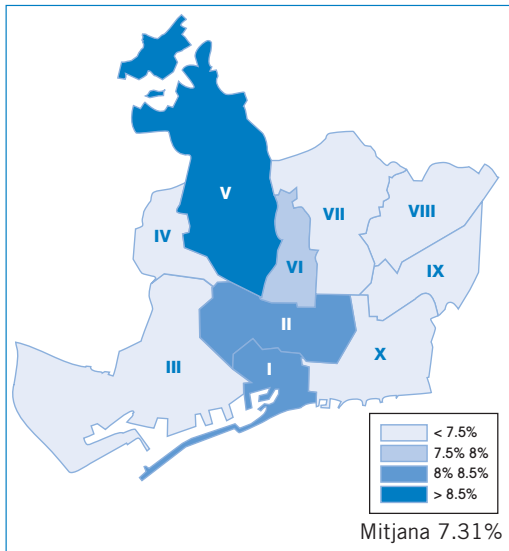

Mapa 7
Distribució de les llars de parelles sense fills. Barcelona. 2001.

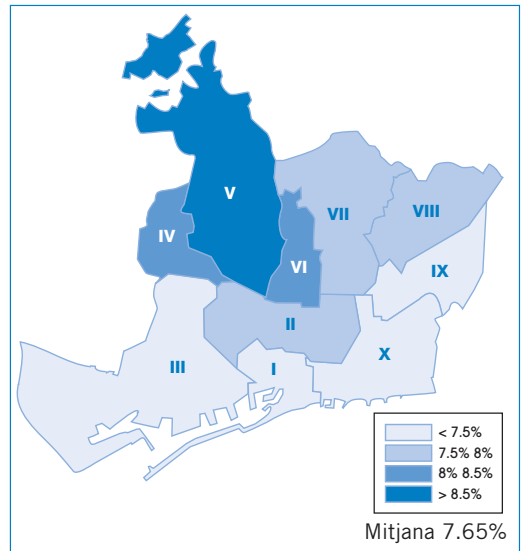

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de la Població i dels censos de 1991 i 2001.

Mapa 8
Distribució de les llars monoparentals de mare. Barcelona. 1991.

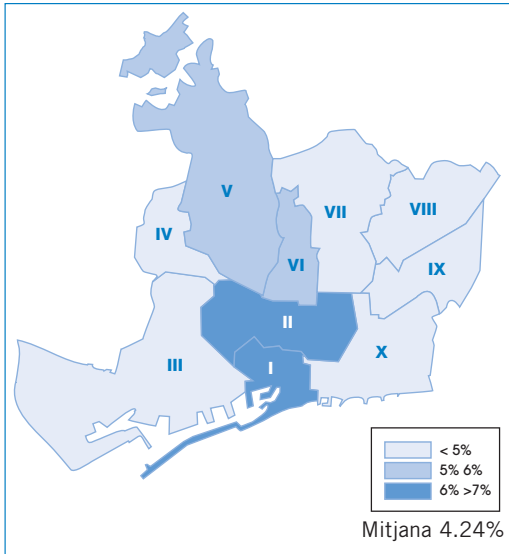

Mapa 9
Distribució de les llars monoparentals de mare. Barcelona. 2001.

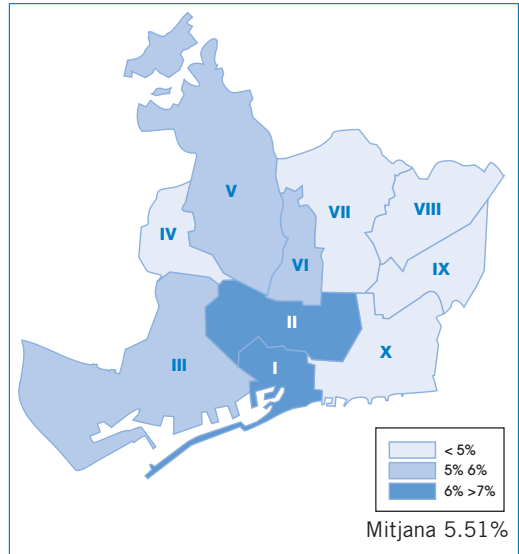

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de la Població i dels censos de 1991 i 2001.

Mapa 10
Distribució de les llars sense nucli.
Barcelona. 1991.

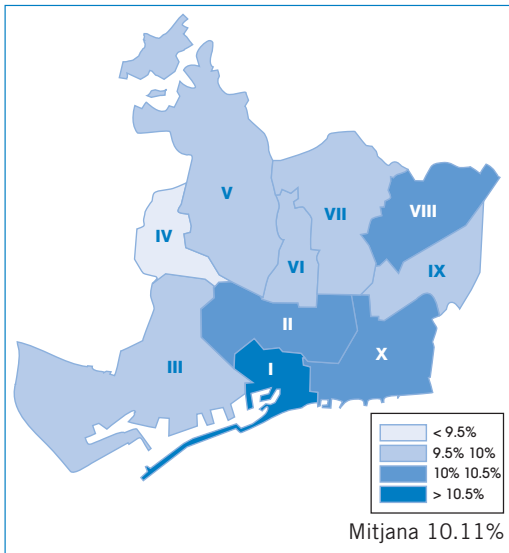

Mapa 11
Distribució de les llars sense nucli.
Barcelona. 2001.

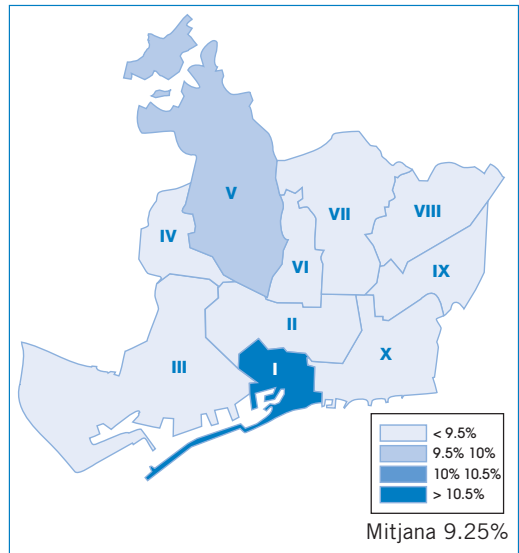

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de la Població i dels censos de 1991 i 2001.

Mapa 12
Distribució de les llars extenses
i múltiples. Barcelona. 1991.

Mapa 13
Distribució de les llars extenses
i múltiples. Barcelona. 2001.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de la Població i dels censos de 1991 i 2001.

Tendències generals
en les polítiques
públiques,
marc referencial
i principis rectors
del Programa

1. De les noves realitats a les noves polítiques públiques: evolució de les polítiques familiars a Europa, l'Estat espanyol i Catalunya

Introducció

El món de la família ha deixat de tenir un sol model. Avui la diversitat és la norma, tot i que podem formular el mínim comú denominador conceptual d'allò que entenem per *família*: 'conjunt de persones unides per vincles de parentiu o convivència que constitueixen una xarxa de relacions afectives, de cura i econòmiques'. D'altra banda, les *polítiques familiars* són les 'accions públiques destinades a aportar recursos, serveis o temps a les persones que tenen o volen assumir responsabilitats familiars per tal que desenvolupin en condicions dignes les tasques quotidianes que se'n deriven'.

Un conjunt de realitats -algunes de persistents, moltes de noves- en l'àmbit de les famílies determinen la necessitat d'adequar-ne les polítiques per donar-los suport. En podem trobar un ampli ventall d'exemples, al nostre país i al conjunt d'Europa: l'alentiment de la formació de noves famílies a causa de la emancipació tardana dels joves atès l'elevat preu de l'habitatge i la precarització de les pautes d'inserció laboral; la incorporació generalitzada de les dones al mercat de treball remunerat i la no-incorporació correlativa dels homes al treball domèstic i familiar; l'important nombre d'hores que homes i dones dediquen a la jornada laboral i les dificultats de conciliació que això comporta; la concepció del treball deslligat d'altres esferes de la vida, fet que penalitza la maternitat i la paternitat desitjades i responsables; el predomini d'una cultura política que infravalora la crucial importància dels afectes, la cura i la criança en l'organització i la cohesió socials; l'extensió social de projectes vitals i familiars de nou tipus; l'increment de la inestabilitat i les ruptures convencionals i llurs efectes quant a l'augment de la monoparentalitat i de famílies reconstituïdes amb fills i filles menors; l'emergència de famílies socialment vulnerables (com ara les novingudes o les que estan en procés de reagrupament); l'envelliment i l'increment de les situacions de dependència de la gent gran que no poden ja ser ateses a base dels paràmetres tradicionals; l'extensió de les tècniques de reproducció assistida i de les adopcions, que amplien el sistema de filiació tradicional.

Tot plegat implica un complex i profund procés de reformulació de rols personals, de cura, parentals i de gènere en el marc de les noves realitats familiars. Les dinàmiques de negociació quotidiana, de confiança mútua, de recerca de suport en les xarxes familiars més pròximes, o bé en el mercat quan es disposa de renda suficient,

són avui estratègies imprescindibles. A totes elles cal sumar un renovat ventall de polítiques públiques de suport a les famílies.

No podem en cap cas obviar, però, el persistent biaix de gènere que continua tenint avui el món de les famílies. Les dones, per regla general, continuen essent la base del seu sosteniment quotidià. Elles són les qui, a causa d'això, renuncien de manera més sistemàtica de la seva biografia a altres desitjos o objectius vitals; i elles són les qui pateixen amb més intensitat la manca de reconeixement social i polític de les tasques de sosteniment de la vida quotidiana familiar. Així doncs, les noves polítiques de família no poden oblidar la necessitat de seguir treballant en clau de superació de les desigualtats de gènere, que no són esborrades de forma automàtica per les noves realitats.

1.1. La taxonomia bàsica de polítiques familiars i els elements de reformulació

Tradicionalment, la justificació normativa de les polítiques familiars ha radicat de manera molt fonamental en tres grans idees, cadascuna de les quals es pot anar desgranant en múltiples elements: a) generar les condicions que facilitin la maternitat i la paternitat desitjada; b) generar una dinàmica de redistribució de la renda a favor de les famílies amb fills/es menors a càrrec, fet que coadjuva a prevenir i eradicar la pobresa infantil; c) millorar la conciliació entre les responsabilitats laborals i familiars dels pares i les mares, per tal d'incrementar la presència de les dones en el mercat de treball i la dels homes en les tasques domèstiques.

Sobre la base d'aquestes idees, les polítiques familiars han descansat en tres instruments clàssics: a) les transferències monetàries, en forma d'ajuts directes o de desgravacions fiscals; b) els serveis d'atenció als infants o als membres de la família en situació de dependència; c) els temps extraordinaris que fan possible la dedicació familiar (permisos i reduccions de la jornada laboral).

Aquestes tres justificacions i els instruments d'acció correlatius, arrelats -encara que amb graus i combinacions desiguals- en tots els models clàssics de benestar europeus, es veuen avui alterades o complementades per les noves realitats familiars. Alhora, la creixent presència dels governs locals com a actors i impulsors de polítiques familiars de proximitat incorpora noves perspectives.

Possibilitar l'opció de tenir el nombre de fills/es responsablement desitjats comporta avui tot un entramat de prestacions i serveis instrumentats des de diferents nivells de l'Administració. Prevenir i atendre la pobresa infantil més clàssica implica avui

també una aposta clara per abordar dinàmiques emergents de risc d'exclusió, no vinculades de forma automàtica a la manca de recursos econòmics. Millorar la conciliació no vol dir només incrementar els temps disponibles per mitjà de permisos laborals, sinó també gestionar noves pautes d'articulació dels temps de participació o de lleure, i dels horaris dels serveis de la ciutat. Cal incorporar, a més, noves fonamentacions i principis rectors de les polítiques familiars, en línia amb les noves realitats: per exemple, generar les condicions perquè tota la diversitat de projectes familiars es pugui realitzar en plena igualtat d'oportunitats, o bé atendre les situacions o fases del cicle familiar més vulnerables a crisis o sobrecàrregues.

El Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010 vol situar-se plenament en aquest escenari innovador. Amb el doble repte d'encertar en la lectura i interpretació dels canvis socials i familiars, i de dissenyar respostes adequades des de l'àmbit local. Això ho fem sabedors dels límits competencials i fiscals municipals, però també convençuts del potencial d'acció de les noves polítiques familiars de proximitat i del necessari rol proactiu de l'Ajuntament en relació amb la resta d'administracions.

1.2. Famílies i règims europeus de benestar: característiques bàsiques

Les polítiques familiars a Europa estan marcades per la tipologia i l'evolució dels diferents models d'estat de benestar. Genèricament, l'estat de benestar es desenvolupa a partir de quatre grans àmbits de polítiques socials: la garantia de rendes (pensions i transferències socials), els serveis de salut, l'accés a l'educació, i els serveis socials i d'atenció a la dependència.

Hi ha quatre grans tipologies d'estat de benestar: el *liberal* (Gran Bretanya, Irlanda), el *socialdemòcrata* (països nòrdics), el *continental* (França, Alemanya, Àustria, Holanda), i el *mediterrani* (Espanya, Itàlia, Grècia, Portugal):

- El model *liberal* combina els criteris universal i selectivoassistencial en la provisió de benestar a la ciutadania: les polítiques socials, per regla general, es financen mitjançant els impostos generals, però adopten una perspectiva de focalització en grups de risc que exclou, de fet, àmplies capes de població. Alhora, la perspectiva liberal es fonamenta en el fet de minimitzar la intervenció de l'estat al mateix temps que incentiva la provisió de benestar en el marc del mercat, especialment en els camps de la salut, l'educació i l'atenció social. La família pertany al món de la privacitat i són els seus membres els primers responsables a procurar per ells mateixos, per bé que en el marc d'una transferència familiar pública universal. Si fixem la mirada en Gran Bretanya, però, els darrers governs laboristes han desen-

volupat polítiques familiars adreçades a prevenir la pobresa en l'entorn familiar, especialment pensant en els infants. Al seu torn, s'han promogut serveis universals a la petita infància i serveis extraescolars per tal de facilitar la conciliació entre els mons del treball i la família. La dinàmica de desenvolupament d'aquestes polítiques se situa en l'àmbit local i es fonamenta en els partenariats. Els serveis que s'ofereixen no presenten una distinció exhaustiva entre els que són de titularitat pública, privada o associativa.

- En el model *socialdemòcrata* les prestacions de benestar són de caràcter universal, de gran cobertura i intensitat de protecció, finançades per la via fiscal i, en el cas de l'atenció social especialitzada, amb copagament en funció de la renda. La política social segueix una orientació igualitària, tant entre generacions com entre gèneres. S'afavoreix la provisió pública directa de serveis en comptes de les transferències monetàries. La presència dels serveis privats de benestar és marginal. Les famílies compten amb un ampli ventall de serveis públics de suport: des d'escoles de petita infància fins a atenció domiciliària universal. El criteri d'igualtat entre gèneres ha impulsat el desplegament d'un conjunt de regulacions laborals favorables a permisos i reduccions de jornada tant per a dones com per a homes.
- El model *continental* segueix els criteris dels sistemes de seguretat social, és a dir, el principi contributiu, mitjançant el qual empresaris i treballadors cotitzen obligatòriament en fons de previsió emparats per l'Estat. La seva funció és donar cobertura a les possibles situacions de risc que puguin sorgir en el cicle laboral. El sistema de protecció està basat en el model de família patriarcal, en la consideració de l'home treballador com el principal sustentador de la cobertura de les necessitats familiars. Aquesta circumstància, més la concepció de la família com a proveïdora d'atenció i cura, enforteix la vinculació de la dona a les tasques quotidianes pròpies de l'àmbit domèstic. Val a dir, però, que en el model es donen importants diferències que distingeixen uns països dels altres. França, per exemple, desenvolupa una política pronatalista que es tradueix en importants ajuts financers per a fills a càrrec, i amb una oferta molt diversificada de serveis públics. Alemanya, en canvi, no té una política familiar integrada, malgrat l'existència de centres de dia per a infants, residències per a la gent gran o serveis d'atenció domiciliària, els quals són de responsabilitat local.
- El model *mediterrani* s'ha definit com una via intermèdia entre els models de cobertura universal i els de principi contributiu, o, alternativament, com una variant del model continental amb una base encara més familiarista. El cas espanyol és, en aquest sentit, paradigmàtic: és universalista pel que fa als seus sistemes de salut i educació, al mateix temps que ostenta una seguretat social de caràcter contributiu. El grau de desenvolupament en l'àmbit dels serveis socials públics és

encara molt feble i inspirat en una idea assistencialista i familiarista clàssica. La producció de benestar es basa en les famílies, sobretot en les dones, que han de procurar per al benestar dels seus membres. Aquest és un factor explicatiu potent de la baixa participació relativa femenina en el mercat de treball i, també, de la baixa taxa de fecunditat, conseqüència de les grans dificultats de conciliació entre els mons laboral i familiar.

1.3. L'evolució de les polítiques familiars a l'Estat espanyol

Partim de la base que a Espanya històricament no havia existit ni una política familiar explícita ni, en conseqüència, un nivell suficient i homogeni de serveis a les famílies. Tot just és a partir de la dècada dels noranta quan, d'una manera temptativa, es comença a perfilar una política familiar. Malgrat això, encara ara, comparativament amb altres països de la UE, Espanya se situa a la cua en prestacions familiars, en serveis a la petita infància i a la gent gran i en despesa en habitatge social. Això contrasta amb el fet que durant els anys vuitanta Espanya experimentà un important creixement de la despesa pública social (cobertura universal en els àmbits de l'educació, de la sanitat i del sistema de pensions).

La pauta d'introducció d'accions, de caire fonamentalment legislatiu, que han anat desplegant una política familiar espanyola, és el següent:

- El 1993 s'aprovaren algunes mesures de caràcter universal, com la possibilitat que el pare gaudeixi de la baixa per maternitat, o per adopció, en el cas que els dos cònjuges treballin fora de casa; la millora de les condicions d'excedència per a la cura dels fills amb reserva de lloc de treball; l'establiment de bonificacions per incentivar la contractació de dones; i l'ampliació del concepte de família nombrosa a partir de tres fills.
- El 1999 s'impulsa el projecte de Llei per *Promoure la Conciliació de la Vida Familiar i Laboral de les Persones Treballadores*, que fou aprovat per les Corts mitjançant Llei 39/99. En aquest marc s'introdueixen modificacions a l'Estatut dels Treballadors en allò relatiu als permisos i excedències relacionades amb la maternitat, paternitat i cura de la família. Es modifica, també, la Llei general de la seguretat social amb la finalitat de protegir la salut de la dona treballadora. Finalment, s'introdueixen modificacions en les lleis reguladores de la funció pública per tal d'adequar el seu contingut a les exigències de la Llei. Entre les mesures destaca la possibilitat de reduir la jornada laboral en funció de determinades circumstàncies familiars, i el fet que es declari expressament nul l'acomiadament motivat per l'embaràs.

- Un nou pas endavant es concreta el 2001. El Govern espanyol aprova el *Pla Integral de Suport a les Famílies (2001-2004)*. Es tracta de la primera formulació explícita d'una política pública familiar a escala estatal. Expressa quatre objectius: incrementar la qualitat de vida de les famílies, fomentar la solidaritat intergeneracional, donar suport a la família com a garant de la cohesió social, prestar suport a les famílies en risc social i altres situacions familiars que requereixin d'atenció. Com a mesura destaquen les bonificacions a les empreses per a la contractació de dones que han deixat de treballar per tenir un fill. En concret, s'estableix una bonificació del 100% durant un any en les quotes de la seguretat social, en contractar dones amb atur de llarga durada en els 24 mesos següents al naixement del fill. Aquests objectius, però, tornen a responsabilitzar les famílies del benestar dels seus membres.
- També cal destacar la *reforma fiscal* de 2003. Aquesta millora el tractament fiscal per a les famílies i atorga un ajut directe de 100 euros al mes que reben totes les dones amb fills menors de 3 anys que participin en el mercat de treball. El punt negatiu de la reforma és que aquest ajut solament va destinat a les mares que treballen dins el mercat laboral regulat i deixa fora, per tant, totes aquelles que per un motiu o altre es troben en l'economia submergida, l'atur o es dediquen intensivament a la cura dels membres de la llar.
- S'obre després un nou cicle polític en el govern de l'Estat, encapçalat des de març de 2004 pel Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE). En aquest context, es promouen una nova fornada de mesures força centrades en la regulació del dret de família, en la protecció de la integritat física dels seus membres i a desplegar l'atenció social a les persones dependents:
 - Una primera proposta la trobem amb la *Llei orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere*. Fou votada unànimement pel Congrés dels Diputats el 22 de desembre de 2004. De la Llei es deriven mesures concretes prou significatives, entre les quals: la creació de la Delegació Especial del Govern i de l'Observatori Estatal de Violència de Gènere; l'impuls de mesures de sensibilització, prevenció i detecció del problema; la posada en marxa de serveis que garanteixin el dret de la dona agredida a una atenció social integral; el servei de teleassistència mòbil per a víctimes, i la disposició de 18 jutjats exclusius i d'altres 421 de compatibles. També es fa referència al tractament d'homes maltractadors i a la manera com cal abordar el problema a les escoles.
 - Un segon pas en aquesta nova etapa és la Reforma de la *Llei de Divorci*, aprovada parlamentàriament el 29 de juny de 2005. Implica canvis molt substancials respecte de la situació anterior, essencialment restrictiva respecte del divorci. La

reforma pretén esmorteir els costos econòmics i personals dels cònjuges en el procés de separació, i frenar l'«enquistament» de situacions conflictives. Les condicions de separació i divorci s'agiliten: només cal que un dels dos cònjuges expressi la seva voluntat en aquest sentit i s'admet el divorci sense separació prèvia. També s'hi introdueix la figura de la custòdia compartida dels fills entre pare i mare, sempre que es mantingui l'interès dels menors.

- En aquest mateix ordre de coses, també destaca l'aprovació parlamentària de 22 d'abril de 2005 de la *Llei de reforma del Codi Civil*, en què es permet que les persones del mateix sexe puguin contraure matrimoni amb els mateixos drets i deures i la possibilitat d'adoptar de manera conjunta.
- També, el març de 2006, s'aprova l'*avantprojecte de Llei Orgànica d'Igualtat entre Dones i Homes*. En l'àmbit laboral el text ha estat fruit d'un consens previ entre els sindicats i les associacions de dones. Preveu un conjunt de mesures transversals en tots els ordres de la vida jurídica i social, reconeix el dret a la conciliació de la vida personal i laboral, i fomenta una major coresponsabilització entre homes i dones en l'assumpció de les obligacions familiars.
- En el camp estricte de l'atenció social destaca el *procés d'elaboració de la Llei de promoció de l'autonomia personal i de protecció de la dependència* com una de les iniciatives més significatives del govern espanyol. Per primera vegada, aquesta Llei reconeix un nou dret per a totes les persones que presentin mancances d'autonomia funcional. S'estima que més d'un milió cent mil persones i les seves famílies podran gaudir d'atenció mitjançant una sèrie de prestacions socials i econòmiques. Es pretén, d'aquesta manera, configurar el Sistema Nacional de Dependència com a quarta columna de l'estat de benestar espanyol (juntament amb els sistemes de salut, educatiu, i de pensions). La seva posada en marxa es preveu en el període 2007-2015, en què l'Administració central hi destinarà uns 13.000 milions d'euros, juntament amb una aportació similar de les comunitats autònomes i dels usuaris, en forma de copagament en funció de la renda.

1.4. L'evolució de les polítiques familiars a Catalunya

El fonament jurídic de la protecció familiar es troba en l'article 39 de la Constitució espanyola, que estableix que els poders públics han de garantir la protecció social, econòmica i jurídica de la família. El Títol VIII de la Constitució regula el sistema de distribució de competències entre l'Estat i les comunitats autònomes. En la majoria d'àmbits finalistes (serveis socials, educació, sanitat), l'Estat fa reserva de les com-

petències que garanteixen l'homogeneïtat i la igualtat bàsica de tots els ciutadans i ciutadanes, i deixa a les autonomies la potestat del seu desenvolupament normatiu. Ara bé, en matèria de fiscalitat, règim laboral i seguretat social, l'Estat es reserva la titularitat competencial. Per això en termes de política familiar, l'Estat gestiona àrees crucials com les desgravacions fiscals o els subsidis familiars, i els permisos laborals per maternitat o parentalitat.

Tot i això, la Generalitat disposa d'un ampli marge d'actuació per dissenyar una política familiar pròpia. D'acord amb la Constitució i l'Estatut, ostenta competències per legislar en matèria civil, i pot configurar, per tant, el marc legal de les famílies a Catalunya. Estableix, també, la competència plena pel que fa a la regulació i l'administració de l'ensenyament, així com el desenvolupament legislatiu i l'execució de la legislació bàsica de l'Estat en matèria de sanitat. Finalment, a la Generalitat li correspon la competència exclusiva en matèria d'atenció social. Dit breument, les comunitats autònomes, juntament amb els governs locals, són actualment crucials en la planificació, direcció i gestió de gran part de les prestacions i serveis adreçats al benestar de la ciutadania.

Esment especial mereixen aquí els *governos locals*. No existeixen lleis municipals que defineixin pròpiament competències municipals, sinó que és en el marc de la legislació sectorial on es determinen les competències municipals en diferents àmbits d'actuació. Però els municipis són pilars bàsics en l'articulació del sistema català de benestar.

Per qüestions òbvies de proximitat amb la ciutadania, els governs locals coneixen millor les necessitats de les persones i les famílies. Això es tradueix en una panòplia proactiva de prestacions i serveis socials que en no poques situacions supleen les responsabilitats d'altres administracions. Així, des de l'àmbit de l'educació es fan escoles bressol, es creen activitats extraescolars, o es proporciona formació d'adults; des de la promoció econòmica, es fan polítiques actives d'ocupació, com el foment dels nous filons d'ocupació, la formació ocupacional o els programes d'inserció laboral; des dels serveis socials es treballa per cobrir l'increment de la demanda referent als serveis d'atenció domiciliària, de serveis residencials o d'acolliment temporal, entre altres exemples que podríem trobar.

Tornant al conjunt de Catalunya, tot seguit es relacionen les iniciatives legislatives i les accions més importants dels últims anys, d'ençà la dècada dels noranta:

- En primer lloc val a dir que des de 1990 a Catalunya existeix una *Renda Mínima d'Inserció* (RMI), consistent en una prestació econòmica per a totes aquelles persones o famílies que no disposen dels recursos suficients per cobrir les seves

necessitats més bàsiques. La RMI està vinculada al seguiment de processos d'inserció laboral. Una part molt important dels seus destinataris són les famílies monoparentals, que representen, aproximadament, el 34% de llars beneficiades amb la RMI i estan molt majoritàriament encapçalades per dones.

- El primer intent seriós d'estructuració de les polítiques familiars es va donar en l'aprovació del *Pla Integral de Suport a les Famílies*, de 1993. S'hi proposaven mesures genèriques per facilitar l'accés a l'habitatge, la cura dels fills, les relacions intergeneracionals i la compatibilitat del treball remunerat amb la família. La virtut més important d'aquest Pla és que, gràcies al seu impuls, s'inicià un debat polític i públic a l'entorn la política familiar catalana. Això no obstant, amb independència del Pla, en el període 1993-2000 hi ha una gran activitat legislativa que redunda en el nou Codi de Família (1998), la Llei d'unions estables de parelles de fet heterosexuales i homosexuals (1998), la Llei complementària sobre situacions convivencials d'ajuda mútua (1998), i la d'acolliment de persones grans (2000). Pel que fa a les parelles homosexuals, val a dir que el 2005 s'atorga el dret de valorar la idoneïtat per adoptar infants a les parelles homosexuals.
- L'any 2000 es crea la *Secretaria de la Família* i s'inicia una nova etapa en què la Generalitat planteja una política familiar explícita. El Pla Governamental CAT21 n'és l'exponent. Actuacions concretes d'això: Projecte de Llei de conciliació de la vida familiar i professional que afecta el funcionariat de l'Administració catalana, aprovat pel Parlament Català l'abril de 2002. Mesures més rellevants: permís de reducció d'un terç de la jornada laboral per naixement o adopció, amb dret a percebre el sou íntegre durant el primer any del nadó; compromís a atorgar incentius fiscals a les empreses que afavoreixin la conciliació.
- El juny de 2002, el Departament de Benestar i Família publica la *Guia de Prestacions Familiars 2002*. En aquesta s'exposen les prestacions en temps (permisos laborals) i les prestacions econòmiques directes i indirectes de suport a les famílies que proporcionen l'estat central o la mateixa Generalitat. Actualment hi ha en circulació la Guia de 2005.
- A principis de 2004 entra en vigor la nova Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport de les famílies, ja sota el govern de coalició entre el PSC, ERC i ICV-EUiA. Com a mesura més rellevant figura la universalització de les prestacions directes a les famílies que tenen infants menors de tres anys a càrrec, o menors de sis en el cas de família nombrosa o monoparental. Es tracta d'una prestació anual de pagament únic, que, en el cas de les famílies monoparentals, es pot incrementar i prorrogar en funció dels ingressos. La quantitat concedida és de 600 euros

l'any per cada infant menor de tres anys i de 700 euros per a famílies nombroses i monoparentals. Darrerament, a més a més, també s'han destinat ajuts a famílies d'adopció internacional i també a aquelles amb part, adopció o acolliment múltiple (bessons i trigèmins). Altres elements a considerar són la creació d'un fons de garantia que cobreix l'impagament de les pensions alimentàries o compensatòries dels cònjuges, l'impuls per generar unes millors condicions de conciliació, facilitar el paper de les famílies en l'educació curricular, vetllar per la protecció de la infància i l'adolescència, i promoure l'atenció a les persones dependents.

- El 13 de juliol de 2006 s'aprovà en el Parlament de Catalunya la *Llei de prestacions socials de caràcter econòmic*, que té per objectiu garantir uns ingressos suficients a les persones que tenen unes rendes més baixes. La Llei determina que rebin aquestes ajudes totes les persones que presentin uns ingressos inferiors als 509 euros mensuals. Aquesta mena de prestació es dirigeix especialment als col·lectius de vídues, pensionistes i joves extutelats. I, com la RMI, s'inclou en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social.
- En el camp de l'atenció a la dependència, val la pena destacar el *Programa per a la Promoció de l'Autonomia i l'Atenció a les Persones amb Dependències* (PRODEP). El Programa pretén coordinar i integrar els serveis socials i sanitaris en l'atenció a les situacions de dependència. Alhora, promou el disseny de la futura Agència Catalana de la Dependència, que haurà de vincular la Llei de dependència de l'Estat a Catalunya.

Queda, però, pendent l'aprovació d'una llei clau per a l'evolució del sistema català de benestar social: la llei de serveis socials. El projecte en discussió garanteix el dret a l'atenció social per a totes les persones i famílies que el requereixin, en la línia de la universalització dels serveis socials. Presenta una fórmula de finançament que preveu el copagament en funció de la renda.

Cal destacar, finalment, que en el cas de Barcelona el 19 de juliol de 2006 es posà en marxa el *Consorti de Serveis Socials* de Barcelona, que ja recollia, en l'article 61, la Carta Municipal aprovada pel Parlament de Catalunya el 1998. El Consorti de Serveis Socials implica que la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona ordenin, millorin i expandeixin l'oferta de serveis socials a Barcelona. El Consorti té com a principals funcions la planificació general en matèria de serveis socials en l'àmbit de Barcelona, així com la programació i la gestió de bona part dels serveis d'atenció especialitzada. Un producte previ a la constitució del Consorti, però en sintonia amb aquest, fou la signatura, el 13 de juliol de 2005, del *Conveni d'Equipaments*

d'Atenció Especialitzada, per mitjà del qual la Generalitat es va comprometre a la construcció i promoció de més de 50 nous equipaments a la ciutat de Barcelona en els àmbits de la gent gran, persones amb discapacitat i atenció a la infància, a partir de cessions de sòl fetes, de forma gratuïta, per l'Ajuntament. Així doncs, quedaven previstes, per primera vegada, les necessitats de les famílies, tant pel que fa a la cura de persones en situació de dependència (gent gran i discapacitats), com pel que fa als menors en situació de risc, derivada, molt sovint, de processos de desestructuració familiar.

2. El marc referencial del Programa Municipal per a les Famílies

Un cop establerta la diagnosi de la realitat de les famílies a Barcelona i revisades les pautes evolutives de les polítiques públiques de suport a les famílies a diverses escales territorials, cal ara fixar el marc de referència on operen els principis rectors, les línies de treball, els objectius i les accions del Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010.

En concret, l'esmentat marc referencial ve dibuixat per tres components: a) el llegat de l'anterior *Programa Municipal per a les Famílies 2001-2004*; b) el *Programa d'Actuació Municipal 2004-2007*; i c) les propostes del *Grup de Treball de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social*, en la mesura que es tracta del principal espai participatiu d'àmbit de ciutat vinculat al món de les famílies a Barcelona.

a) El llegat del Programa Municipal per a les Famílies 2001-2004

El Programa Municipal per a les Famílies vigent durant el període 2001-2004 tenia com a objectius estratègics: crear un marc municipal polític i tècnic apropiat per impulsar de forma integral el programa, actualitzar i redimensionar alguns dels serveis d'atenció a les famílies, innovar i influir en l'àmbit de la conciliació de tasques productives i reproductives, i millorar les estratègies de coneixement sobre la diversitat de grups de convivència familiar a la ciutat.

El Programa 2001-2004 va desenvolupar 4 línies de treball:

1. Millor coneixement i suport a la diversitat de famílies que conviuen a Barcelona, elaborant polítiques estratègiques per a donar respostes a les seves necessitats.

- Informe sobre la infància i les famílies (CIMU).
- Presentació i inscripció de sol·licituds al registre Registre Municipal d'Unions Civils.
- Constitució del Grup de Famílies al Consell Municipal de Benestar Social, en tant quecom a espai de referència per a la participació, la proposta i el seguiment de polítiques municipals de suport a les famílies.
- Atenció a famílies nouvingudes mitjançant la posada en marxa del servei de Mediació Intercultural.

2. Foment de l'autonomia i la integració en l'entorn de totes les famílies de Barcelona, i garantint garantir el respecte als drets de cadascuna de les persones que formen els diversos grups familiars.

- Serveis de suport a l'emancipació juvenil.
- Grups de suport a famílies cuidadores en el marc de l'atenció social primària.
- Programa Respir adreçat a famílies amb persones grans o dependents a càrrec.
- Persones grans fràgils (atenció domiciliària, teleassistència i centres de dia).
- Suport a situacions de crisi, vulnerabilitat i exclusió social.
- Atenció a famílies en crisi (RMI).
- Servei de Suport a l'Habitatge.
- Programa Municipal de Persones Sense sense Sostre (dimensió famílies).
- Creació del Circuit Barcelona per a l'abordatge tractament de situacions de violència en els grups familiars.
- Realització del diagnòstic de maltractaments en l'àmbit familiar de la gent gran.

3. Respostes ajustades a les necessitats de les famílies de Barcelona en les seves tasques de criança i socialització dels seus fills i filles, amb especial atenció a les famílies més vulnerables.

- Extensió de la xarxa d'escoles bressol.
- Suport a l'adquisició d'hàbits parentals.
- Participació dels infants en els serveis socioeducatius i de lleure.
- Atenció a infants i adolescents en risc.

4. Afavoriment que totes les persones que integren els diversos grups familiars puguin conciliar millor els seus temps i espais personals, laborals i d'atenció a la llar, introduint els canvis necessaris en la percepció social, normatives i sistemes de funcionament de la ciutat.

- El Consell de les Dones de Barcelona com a impulsor de propostes de conciliació.
- Projecte d'Educació de Valors de la ciutat.
- Mesures per a la conciliació en el conveni col·lectiu de l'Ajuntament de Barcelona.
- Plans d'igualtat a les empreses.

b) El Programa d'Actuació Municipal 2004-2007

El Programa d'Actuació Municipal 2004-2007 recull un objectiu estratègic desplegat en nou apartats específics pel que fa a propostes de serveis vinculats al suport a les famílies.

Objectiu estratègic del PAM:

Fer de Barcelona una ciutat on tota la diversitat de projectes familiars i convivençials es puguin desenvolupar en igualtat de condicions i sense riscos de marginació. Impulsar el dret a unes relacions familiars i de vida quotidiana de qualitat, per mitjà d'una xarxa de serveis de suport i de polítiques de conciliació i nous usos del temps.

- Crear un Grup de Treball sobre Famílies al Consell Municipal de Benestar Social com a espai de referència per a la participació, la proposta, el debat, l'impuls de xarxes d'acció i el seguiment de les polítiques municipals de suport a les famílies.
- Potenciar les estratègies d'atenció a les famílies en el conjunt dels serveis municipals i, en especial, en el marc de la xarxa bàsica de serveis socials, amb l'objectiu de superar diferents situacions de dificultat: ja sigui per mitjà de la informació i l'assessorament, la intervenció social, la creació de grups de suport a les funcions parentals, el suport psicològic, l'accés a serveis públics o la derivació cap a serveis de mediació familiar en col·laboració amb entitats.
- Assegurar els serveis de suport a persones que, en l'àmbit familiar, tenen cura d'infants, persones grans o en situació de dependència. Potenciar els serveis d'estades temporals de respir, els grups de suport o altres estratègies adients. Donat que, en general, són les dones qui assumeixen les tasques de cura, caldrà que el disseny dels programes de suport es faci des d'una clara perspectiva de gènere.
- Promoure, amb les entitats i institucions interessades, la possibilitat de construir cases d'acollida per donar suport a famílies amb nenes i nens afectats per malalties de llarga durada que, per causa dels tractaments, requereixen ser hospitalitzats en hospitals de referència de Barcelona.
- Desenvolupar un model específic d'atenció domiciliària en l'àmbit del suport a les famílies amb infants o adolescents socialment vulnerables. Aquest model s'haurà d'articular a la resta de recursos i estratègies públiques en els àmbits d'infància i famílies.
- Potenciar el servei d'acolliment familiar com a recurs de suport en situacions puntuals, per mitjà de famílies solidàries amb altres famílies que tenen necessitats o situacions temporals de crisi o risc.
- Reordenar, diversificar i ampliar els espais i recursos de suport a les famílies en les seves funcions parentals, educatives i de cria dels infants, des d'estratègies de proximitat i comunitàries.

- Establir un programa de prevenció i eradicació de tota forma de violència familiar, col·laborant amb altres programes municipals i iniciatives ciutadanes, en un marc de promoció d'una cultura de resolució pacífica de conflictes.
- Impulsar estratègies d'acció que ajudin a garantir la plena igualtat i legitimitat de tots els projectes convivencials, tot superant les situacions de risc d'exclusió que es produeixen avui en cas de ruptura de nuclis familiars tradicionals, o d'opció per altres formes de convivència.

c) Les propostes del Grup de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social

El Grup de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social (CMBS) va ser creat al mes d'octubre de 2004, en el marc de l'acompliment dels compromisos del PAM 2004-2007. En els seus dos primers cursos de funcionament, el Grup ha treballat en un conjunt de propostes que han esdevingut clau en el procés d'elaboració de la part propositiva d'aquest Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010. En síntesi, es poden resumir les aportacions del Grup en quatre dimensions.

I. Necessitats generals de tot grup familiar

Segons el Grup de Famílies, es tracta de «normalitzar» les necessitats familiars. Sigui quin sigui el nivell de renda, la composició del grup, els nivells culturals o qualsevol altre variable, tot grup familiar necessita en un moment donat conèixer l'oferta i les possibilitats d'accés a uns determinats serveis. Per això, s'apunta que la primera mesura que caldria tenir en compte és:

- El Grup de Famílies del CMBS proposa establir un Punt d'Informació, Orientació i Assessorament sobre els recursos (ja siguin públics o privats) existents per a les famílies. Un servei adreçat a totes les famílies de la ciutat, amb una ubicació que esdevingui un espai de referència clar, de fàcil accés i diferenciat de la xarxa bàsica de serveis socials d'atenció primària.
- La mediació és un recurs preventiu de forta eficàcia en els conflictes de tipus interpersonal que la família pateix -com qualsevol altre grup social. Els conflictes intergeneracionals (amb els fills o amb els avis) o els conflictes de parella poden ser més fàcilment resolts amb un ajut extern a la família. Es proposa promoure la utilització de la mediació familiar. I per això cal facilitar l'accés al recurs. El Grup de Famílies considera que ha de ser un recurs a l'abast de totes

les famílies de la ciutat, sense que, per exemple, calgui passar per la via judicial o qualsevol altre protocol normatiu que en dificulti l'accés.

- Amb vista a aconseguir la conciliació de les vides personals, laborals i familiars, un primer pas és que l'Ajuntament ajudi a difondre aquesta cultura i n'esdevingui model. Un segon pas és el de forçar que d'altres institucions -en especial les empreses- vagin canviant els seus hàbits i esdevinguin més sensibles a aquesta necessitat. El Grup de Famílies del CMBS suggereix dues fórmules per a estimular aquesta sensibilitat: (1) Prioritzar la contractació, per part de l'Ajuntament, d'aquelles empreses que tinguin establertes mesures per facilitar als seus treballadors/es l'assumpció de les seves responsabilitats familiars, introduint una clàusula en les contractacions que així ho indiqui. (2) Fer un estudi i donar publicitat a un rànquing de les empreses socialment responsables que tinguin en compte les bones pràctiques de conciliació del temps dels seus treballadors i treballadores.

II. Necessitats relacionades amb la criança i l'educació dels fills

- El Grup de Famílies del CMBS va proposar impulsar un servei de persones cuidadores d'infants petits degudament regulat per l'Administració competent. Aquest servei, segons el Grup, s'hauria d'oferir en modalitats diverses: per unes hores al domicili de la persona demandant, en petits grups al domicili de la persona cuidadora, etc., per tal de facilitar l'atenció de la primera infància a la llar en aquells casos que n'hi hagi una demanda, sigui per necessitat o per opció personal.
- El Grup de Famílies valora molt positivament les experiències d'Espais Familiars per a famílies amb petits de 0 a 3 anys. Caldria fer l'esforç d'ampliar el nombre d'aquests espais de trobada entre infants i pares i mares, avis i àvies i d'altres persones educadores que en tenen cura.
- El Grup de Famílies del CMBS proposa potenciar i donar suport a les xarxes de grups de pares i mares, o de les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA), per tal de desenvolupar programes de formació adreçats a la criança dels fills i a l'educació en valors i actituds cíviques.
- Es valora molt positivament la feina dels grups de lleure i el complement que representa en l'educació i socialització d'infants i joves. El Grup proposa augmentar el suport a les associacions de lleure per tal d'ajudar a resoldre alguns dels problemes d'infraestructura (en especial s'han detectat problemes de locals) que alguns grups pateixen.

III. Necessitats relacionades amb familiars en situació de dependència

Les famílies amb persones dependents requereixen d'una protecció especial ja que -com s'ha pogut comprovar els darrers temps- hi ha un deteriorament de la qualitat de vida dels qui en tenen cura d'una manera preocupant. Hi ha moltes esperances amb el que suposarà l'aplicació de la Llei de la dependència. No obstant això, mentre aquesta no arriba, es proposen dues mesures:

- El Grup de Famílies proposa estendre a tots els barris les bones pràctiques existents de vinculació entre els serveis sanitaris i els serveis socials.
- Davant de la complexitat de l'actuació del voluntariat en el suport familiar, el Grup proposa la coordinació de la xarxa de les entitats que hi treballen.

IV. Necessitats relacionades amb famílies en situació de risc

- Per a famílies en clara situació de risc social, el Grup de Famílies proposa establir un suport socioeducatiu temporal a domicili a través de la figura d'un educador de suport al grup familiar, que ajudés a superar situacions puntuals difícils.

3. Fonamentació i principis rectors del Programa

3.1. Fonamentació: el perquè de la necessitat del Programa

Les polítiques de suport a les famílies estan adquirint protagonisme al llarg de les dues últimes dècades a tots els països europeus.

Tradicionalment, en la nostra societat, la família ha jugat un paper fonamental en el benestar de les persones. Els canvis socials actuals i les tendències emergents, més que configurar realitats alternatives a la família, han portat aquesta a diversificar-se i consolidar-se en noves formes de convivència. El model tradicional, basat en la conjugalitat heterosexual, ha deixat de ser el model únic de referència. La família s'ha pluralitzat; però les famílies segueixen essent un punt de referència clau per al benestar de les persones. Hem passat *del procés de nuclearització de la família al de diversificació dels grups familiars*. Les noves formes familiars són el resultat dinàmic d'adaptacions, opcions, projectes i interessos personals i col·lectius.

Sovint, però, l'assumpció de responsabilitats en el grup familiar no té un cost igual per a tots els seus membres. Per tant, no solament s'ha de mirar l'esforç que porten a terme les famílies, sinó també qui fa aquest esforç dins de les famílies. El model familiar mediterrani o del sud d'Europa es caracteritza per una forta solidaritat interpersonal. En aquest model el sistema familiar s'articula a partir d'uns lligams relacionals de proximitat que possibiliten l'automanteniment. Aquest model, que tendeix a reproduir-se, discrimina fortament les dones, sobre les quals recau, al cap i a la fi, la cria, la cura dels membres en situació de dependència i les tasques d'organització de la llar.

En síntesi, les fonamentacions normatives de les polítiques municipals de suport a les famílies poden reconduir-se a quatre idees bàsiques:

- Les famílies s'han diversificat i totes les formes familiars han de poder realitzar el seu potencial de projecte vital en igualtat de condicions.
- Les famílies, en tota la seva gamma de modalitats, segueixen desplegant papers bàsics de solidaritat material, afectiva i emocional. Cal donar suport públic a aquestes funcions.
- Les discriminacions de gènere a l'interior de les famílies persisteixen. Les noves polítiques familiars han d'incorporar sempre els valors de la igualtat entre els homes i les dones.

- Les desigualtats socials travessen el món de les famílies. Cal tenir en compte les necessitats específiques dels grups familiars subjectes a dinàmiques i factors de risc i exclusió social.

3.2. Els principis i conceptes en què es basa el Programa

• El grup familiar

Constitueix el punt de partida i la clau de volta del Programa. És un conjunt de persones unides per vincles de convivència que constitueixen una xarxa de relacions afectives, de cura i econòmiques. La finalitat del grup familiar és proporcionar als seus membres els vincles necessaris perquè, d'una banda, desenvolupin els seus processos d'individualització i autonomia, i de l'altra, s'ubiquin en una cultura de referència aportant-los elements clau per a la seva socialització.

• El desenvolupament personal

Les persones, en néixer, no es poden desenvolupar soles. Necessiten un context adult de familiaritat que en tingui cura i els proveeixi suport i afecte. L'evolució fisiològica, intel·lectual i psicològica és una tríada integral que no pot restar desvinculada de les relacions que l'ésser humà estableix. L'estructura de personalitat depèn, en bona part, dels tipus, la qualitat i la intensitat dels vincles que s'estableixen en les etapes primerenques de desenvolupament.

• La diversitat estructural

Les famílies tenen estructures variables que vénen determinades pel nombre i els tipus de vincles entre els seus membres, i per les dinàmiques d'organització i funcionament interns. Així podem parlar de famílies nuclears simples amb o sense fills/es, de famílies d'un sol progenitor, de famílies nombroses, de famílies extenses, de famílies múltiples o plurinuclears. Podem parlar també de parelles conjugals i de parelles de fet, de parelles heterosexuales i homosexuals, de famílies homoparentals...

• La diversitat cultural

El context cultural familiar és aquella perspectiva, forjada en clau històrica, per mitjà de la qual la família i els seus membres llegeixen i interpreten la realitat. El context cultural familiar és el que permet donar significats a la realitat que es viu. Cada família té els seus costums, els seus mites, valors, rituals o maneres de recordar, celebrar o escenificar els fets importants. Es comparteix, normalment, una llengua; però també un llenguatge propi. Tot plegat genera una identitat familiar, situada a cavall entre el context cultural familiar i el context cultural de la societat, que cada membre de la família pren com a referència.

- **La vida quotidiana**

Les persones desenvolupen unes determinades pautes d'ús dels temps i dels espais de la vida quotidiana. Cal cercar les dinàmiques més favorables possibles per a l'articulació dels temps familiars, laborals, personals, participatius, de lleure etc. El doble repte passa, d'una banda, perquè els rols i les necessitats de temps familiar puguin dialogar sense subordinacions ni jerarquies amb els temps laborals o productius, i, d'altra banda, perquè homes i dones -pares i mares- puguin establir relacions de vida quotidiana pactades en igualtat.

- **Les transicions familiars**

Les famílies i els seus membres recorren un procés que anomenem cicle vital familiar. Aquest cicle vital travessa diferents etapes clau. Cada etapa assenyala el trànsit d'una fase a l'altra, que ve connotada culturalment per senyals i fites socials i biològics. Però el cicle vital familiar ve també marcat per esdeveniments determinants que desencadenen canvis en la dinàmica familiar: el naixement, l'adopció o la mort d'algun membre, la pèrdua de treball i/o estatus econòmic, la pèrdua de salut, la separació de la parella, la immigració (desarrelament / arrelament)... Transicions familiars que generen diferents canvis en cadascun dels membres del grup. Cada etapa del cicle vital familiar implica un joc complex d'oportunitats i riscos.

- **Les interaccions, les crisis i els conflictes familiars**

El grup familiar és un conjunt de persones en interacció. Amb dinàmiques de negociació, aprenentatge..., amb vincles de dependència i interdependència...

Determinats canvis en el cicle familiar o impactes externs poden derivar en situacions de crisi. Calen, llavors, processos i pautes de reestructuració. Aquests poden resultar exitosos, o bé esdevenir conjuntures d'estancament en la crisi, de cronificació, de polarització entre membres etc., la manifestació de les quals pot comportar violències, abandonament de funcions...

- **Les funcions i les capacitats parentals**

Les funcions parentals són rols familiars que es desenvolupen de forma independent de la relació biològica i del gènere. La funció parental és clau per al desenvolupament psicològic integral de les persones. Implica poder satisfer les necessitats dels fills i les filles: de nutrició i cura, de protecció, cognitives, emocionals, educatives, socials i relacionals, segons les necessitats de l'infant i l'adolescent a cada etapa.

Les competències parentals són les capacitats pràctiques que han de tenir els pares i les mares i les persones cuidadores per tenir cura, protegir i educar els seus fills o filles o altres infants en el grup familiar. L'adquisició de la capacitat parental és la combinació d'aptituds i qualitats adquirides per factors hereditaris, per l'aprenentatge cultural i pel modelatge que en la seva pròpia història familiar hagi viscut cada persona.

- **La vulnerabilitat familiar**

La vulnerabilitat familiar és un procés o una situació on predominen elements de fragilitat (econòmica, emocional, relacional...). Això comporta riscos, però sovint també una més gran recepció al suport professional o de la xarxa social. Pot esdevenir, per tant, una oportunitat de transformació familiar i de superació de situacions d'exclusió.

Línies estratègiques,
objectius operatius
i accions

LÍNIES ESTRATÈGIQUES DEL PROGRAMA DE FAMÍLIES

1. Diversitat estructural i cultural / canvis socials

Promoure el coneixement i el reconeixement social de la diversitat d'estructures i cultures familiars que, com a resultat de les dinàmiques de canvi social, conviuen a Barcelona. Atendre de forma adequada la diversitat de les seves necessitats.

2. Desenvolupament personal / dificultats i transicions familiars

Oferir suport integral i de caràcter universal a les famílies en la mesura que són espais de desenvolupament personal dels seus membres. Atendre de forma prioritària les famílies en aquelles funcions, situacions i fases del cicle familiar de més vulnerabilitat, sobrecàrrega o crisi.

3. Capacitats / funcions parentals

Atendre i donar suport a les necessitats de les famílies en les seves tasques i funcions parentals de criaça, cura, socialització i educació dels seus fills i filles.

4. Conciliació de temps / vida quotidiana

Afavorir que totes les persones que integren els diversos grups familiars puguin conciliar els seus temps i rols familiars amb la resta d'espais i activitats de la vida quotidiana: personals, laborals i de participació en la comunitat.

5. Vulnerabilitat / exclusió social

Prevenir, detectar i atendre situacions i famílies d'elevada vulnerabilitat: infants en alt risc social, dinàmiques de violència intrafamiliar i famílies en situació d'exclusió severa.

LÍNIES ESTRATÈGIQUES, OBJECTIUS OPERATIUS I ACCIONS

5 línies estratègiques

16 objectius operatius

52 accions

Línia estratègica 1

Diversitat estructural i cultural de les famílies / canvis socials

3 Objectius operatius

9 Accions

Línia estratègica 2

Desenvolupament personal / dificultats i transicions familiars

4 Objectius operatius

16 Accions

Línia estratègica 3

Capacitats / funcions parentals

3 Objectius operatius

7 Accions

Línia estratègica 4

Conciliació de temps / vida quotidiana de les famílies

3 Objectius operatius

8 Accions

Línia estratègica 5

Vulnerabilitats familiars / exclusió social

3 Objectius operatius

12 accions

Línia estratègica 1

Promoure el coneixement i el reconeixement social de la diversitat d'estructures i cultures familiars que, com a resultat de les dinàmiques de canvi social, conviuen a Barcelona. Atendre de forma adequada la diversitat de les seves necessitats.

Objectiu operatiu 1.1

Mantenir i enfortir -en el marc de l'Observatori Social Barcelona- les eines d'anàlisi continuada de la realitat sociodemogràfica i estructural de les famílies de la ciutat, així com de les seves necessitats i dels recursos i serveis existents.

Accions

- 1. Recopilació, anàlisi i recerca sistemàtica sobre la realitat de les famílies** tant en l'àmbit de la ciutat com dels districtes. Fomentar sinergies en les diverses fonts que facilitin el coneixement sistemàtic de les famílies de la ciutat, tant pel que fa a l'evolució demogràfica com pel que fa a hàbits i estils de vida, salut, salut reproductiva (fecunditat, avortaments, embarassos adolescents) etc.
 - Realització d'una recerca d'evolució i tendències de les llars, les famílies i les persones, aplicat a cada districte de Barcelona (2007).
- 2. Creació d'un banc de dades de recursos per a les famílies** que contingui tota la informació sobre les famílies (serveis i recursos públics i de la xarxa associativa) com a eina de treball dels professionals i referents del Programa de Famílies, tant de districtes, com dels diferents àmbits sectorials municipals.
- 3. Les famílies a les enquestes d'opinió de la ciutadania** de Barcelona que porta a terme periòdicament l'Ajuntament. Conèixer el grau de satisfacció dels ciutadans i ciutadanes sobre les accions sorgides del Programa Municipal per a les Famílies, així com altres aspectes rellevants de la dimensió familiar, afegint les preguntes corresponents en les enquestes d'opinió de la ciutadania que fa periòdicament l'Ajuntament de Barcelona.

Objectiu operatiu 1.2

Impulsar un progressiu reconeixement i una més àmplia legitimació social del conjunt de grups familiars presents a la ciutat. Donar suport a les famílies que per raó de la seva estructura (monoparental, nombrosa, reconstituïda, extensa...) presenten necessitats específiques per tal que puguin realitzar en peu d'igualtat els seus propis projectes convivencials.

Accions

4. **Consolidar el Grup de Treball de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social**, reforçant l'assistència i col·laboració dels diferents grups i entitats existents a la ciutat i als districtes a l'entorn de les temàtiques familiars. Afavorir l'espai per a la creació d'una xarxa d'opinions, debat i propostes sobre les polítiques familiars. Promoure actes temàtics d'interès.
5. Revisió i promoció de **nous recursos adreçats a famílies amb un sol progenitor, nombroses, reconstituïdes i extenses**. De forma específica, crear el **programa de suport Recàrrega**. Aquest programa ha de tenir com a objectiu -a banda d'atendre i donar suport a situacions familiars de dificultat conjuntural- permetre a una o més persones amb responsabilitats familiars intenses, descansar puntualment del seu treball familiar.
6. Consolidar i ampliar la regulació pel que fa al **conjunt de beneficis i mesures per a determinats grups familiars, en matèria de fiscalitat, preus i accés a equipaments públics**.

Impost de Béns Immobles (IBI):

- Consolidar el tractament favorable que reben els habitatges de menor valor cadastral a través dels topalls.
- Consolidar i actualitzar la bonificació en l'IBI de l'habitatge habitual per a les famílies nombroses.
- Desenvolupar l'aplicació d'una bonificació en l'IBI a les famílies monoparentals, de manera que s'aproximi el seu tractament al règim de les famílies nombroses.

Accés a béns i serveis culturals:

- Consolidar i ampliar les mesures que facilitin l'accés de la diversitat de famílies a béns i serveis culturals (un dia d'accés familiar gratuït; entrada lliure als menors de 16 anys; descomptes estables per a famílies monoparentals i nombroses, per a estudiants menors de 25 anys i persones amb carnet jove, per a persones amb targeta rosa, amb passí metropolità d'acompanyant...).
- Oferir descomptes en l'oferta cultural pública a les famílies acollides al Programa Recàrrega i a altres dispositius previstos al Programa Municipal per a les Famílies.
- Promocionar les biblioteques com a recurs que permeti accedir a altres activitats culturals sense cost o a cost reduït a tot el ventall de grups familiars.

Beques escolars i accés a escoles bressol

- Escoles Bressol: continuar destinant a ajuts (escolarització i menjador) el 20% de l'import total que aporten les famílies, per tal de facilitar l'escolarització dels nens i les nenes de famílies amb dificultats econòmiques.
- Primària: incrementar les partides pressupostàries d'ajuts per a menjador i llibres destinats als infants i joves de famílies amb menys recursos econòmics. Suport a les iniciatives per endegar programes de socialització de llibres escolars.

Abonaments a serveis esportius

Objectiu operatiu 1.3

Posar en marxa recursos i accions d'acollida i d'integració social de les famílies nouvingudes o en procés de reagrupament. Impulsar els processos de mediació, interrelació i convivència, en el marc de la nova diversitat cultural que caracteritza avui la realitat de les famílies de Barcelona.

Accions

7. Desenvolupament de **protocols públics d'acollida i d'integració social per a les persones i famílies nouvingudes**. Desplegar una atenció específica als processos de reagrupament familiar i als menors de famílies immigrants.

Cooperació des dels diferents àmbits (centres educatius, serveis socials, de salut, d'habitatge, d'ocupació...) en l'acollida, atenció i socialització de les famílies nouvingudes:

- Informació dels drets i deures en la societat d'acollida.
- Informació i processos actius de vinculació a la xarxa de serveis públics.
- Informació dels serveis municipals específics per a persones immigrants (Servei d'Atenció a Immigrants, Estrangers i Refugiats [SAIR], Mediació Intercultural, Serveis d'Acolliment Lingüístic...).
- Aplicació dels protocols de salut infantil i de la Guia d'Atenció a les Famílies Immigrants en matèria, principalment, de salut escolar i de salut reproductiva.
- Aplicació dels protocols d'acollida en la xarxa de serveis socials d'atenció primària.
- Enfortiment dels dispositius de suport en els processos d'accés a l'habitatge i de millora de les condicions d'habitabilitat.
- Enfortiment de la vinculació als programes d'inserció laboral.
- Pla d'Acollida del Centre Educatiu i de les Associacions de pares i mares d'Alumnes (AMPA) per a les famílies nouvingudes.
- Dotació i suport específic als centres docents que han anat incorporant un gran nombre de població immigrada diversa per tal d'adequar la seva organització i el seu funcionament a les característiques de l'alumnat. Comprometre al conjunt dels centres de la zona tant públics com privats concertats en la incorporació d'alumnat immigrant del territori.
- Potenciar les activitats que promoguin la interculturalitat, el coneixement mutu i la convivència respectuosa entre comunitats a l'escola i en el seu entorn. Compromís per a l'educació en i des de la diversitat i per a la igualtat d'oportunitats.

8. Vinculació de les xarxes comunitàries d'acollida a la nova diversitat familiar.

Promoció i suport a la dimensió familiar i multicultural de les xarxes d'acollida comunitàries que es duen a terme a diferents barris de la ciutat i que formen part del Marc Municipal per a l'Acció Comunitària.

9. Consolidar i enfortir el servei de mediació intercultural. De forma específica, impulsar la mediació veïnal per tal d'afavorir el reconeixement i la convivència entre diverses formes de vida familiar en les comunitats de veïns.

Línia estratègica 2

Oferir suport integral i de caràcter universal a les famílies en la mesura que són espais de desenvolupament personal dels seus membres. Atendre de forma prioritària i específica les famílies en aquelles funcions, situacions i fases del cicle familiar que es preveuen de més vulnerabilitat, sobrecàrrega o crisi.

Objectiu operatiu 2.1

Facilitar l'accés a tota la informació específica per a les famílies, tant per mitjà de les xarxes de serveis existents, com per la creació de nous espais d'informació, orientació i assessorament a les famílies. Impulsar estratègies de promoció social de les famílies en el marc dels serveis de proximitat i de ciutat (culturals, cívics, esportius, de lleure...)

Accions

- 1. Les famílies al web municipal.** Creació d'un Portal de les Famílies al web de l'Ajuntament de Barcelona, amb enllaços amb els webs d'Habitatge, d'Ocupació, de l'Agència de Salut Pública, de Benestar Social, dels Instituts d'Educació, Cultura i Esports, així com amb bcn.cat/accessible, bcn.cat/cem/paresimares... i tots aquells eixos d'interès per a les famílies.
- 2. Definir i visualitzar un espai d'informació, orientació i assessorament per a les famílies,** com a punt de referència clau per a les famílies a la ciutat. Aquest espai haurà de disposar del conjunt de la informació especialitzada de programes, serveis i recursos adreçats a les famílies de cada territori, així com de professionals experts en famílies.
- 3. Marc municipal i programes territorials d'atenció i promoció social de les famílies als districtes de la ciutat.**
 - Desenvolupament d'una dimensió específica de treball en clau familiar a la xarxa de Serveis Socials d'Atenció Primària: prevenció, informació, orientació, assessorament, tractament i suport social, psicològic i jurídic.

- Marc municipal i programes territorials de promoció social de les famílies. Accions per a les famílies en l'àmbit de la participació, la cultura i el lleure socio-educatiu. Promoció de la participació i del lleure socioeducatiu des dels centres cívics, biblioteques i altres equipaments socioculturals de proximitat.

Objectiu operatiu 2.2

Facilitar l'emancipació de la gent jove i donar suport a la formació de nous i diferents nuclis de convivència.

Accions

4. Enfortir i ampliar els **programes, serveis i recursos dirigits als joves** per tal de facilitar la seva **inserció laboral i ocupació**:
 - Oferta de serveis i programes d'informació i orientació, assessorament i ocupació de Barcelona Activa, Centre d'Informació i Assessorament per a Joves (CIAJ) i Punts d'Informació Juvenil de Districte.
 - Impulsar les iniciatives que a través de la col·laboració interdepartamental permetin millorar el procés de transició a la vida activa, especialment per a l'alumnat amb més dificultats d'inserció laboral: Pla Jove de Formació i Ocupació, per a joves amb risc o fracàs escolar i/o exclusió social i per a les seves famílies (Institut d'Educació i Barcelona Activa).
 - Programes de Formació i Ocupació de Barcelona Activa (escoles taller, cases d'ofici, formació ocupacional...)
 - Programes de Barcelona Activa per promoure la iniciativa emprenedora.
 - «Porta 22»: espai obert a la ciutadania per ampliar les oportunitats professionals, descobrir les ocupacions amb futur i els sectors emergents. S'ofereixen itineraris a mida adreçats a diferents grups; una plataforma d'autoconsulta per conèixer les ocupacions; assessorament personalitzat i un programa trimestral d'activitats.
 - Enfortiment de la dimensió jove dels projectes per a l'autonomia personal i la vida independent per a persones amb discapacitat (Equip d'Assessorament Laboral, Aula Oberta...).

5. Reforçar i ampliar els programes, serveis i recursos d'informació, orientació, assessorament i accés a l'habitatge per a joves:

- Servei d'habitatge Jove (Informació i assessorament jurídic) dins la xarxa d'oficines locals d'habitatge; web dels serveis d'habitatge.
- Informació bàsica sobre habitatge als Punts d'Informació Juvenil.
- Programes de lloguer assequible per a joves:
Programa d'habitatge dotacional per a joves 2a fase: construcció de 4.000 nous habitatges municipals per a joves.
- Ajuts a persones joves per a la rehabilitació d'habitatge.
- Programa *Viure i conviure* i posada en marxa d'altres projectes d'habitatges compartits intergeneracionals.

6. Promoure la participació, l'associacionisme i l'autoorganització de l'alumnat tot vetllant per l'efectiva aplicació dels seus drets i deures.

Objectiu operatiu 2.3

Enfortir els serveis i recursos de suport a les famílies que tenen cura d'una persona gran o d'una persona en situació de dependència.

Accions

7. Consolidar els serveis d'atenció a la dependència i de promoció de l'autonomia personal, en el marc de l'atenció social primària:

- La xarxa de *centres de serveis socials* com a unitats bàsiques d'atenció a la dependència.
- Els *serveis atenció domiciliària* per tal de mantenir les persones grans o dependents en el seu entorn familiar el màxim de temps possible. Impulsar un servei d'atenció domiciliària específic per a persones amb discapacitat.

- Els *centres de dia* com a serveis diürns de proximitat per a les persones grans o amb dependència que necessiten supervisió i assistència (dispositius de transport i ampliació / flexibilització horària).
 - Els *serveis d'estades temporals* de Respir per a gent gran, persones discapacitades o amb dependències com a dispositius de suport temporal per a famílies i persones cuidadores.
8. Desenvolupament de **plans intersectorials socio-sanitaris** per a l'atenció de les persones amb dependència a diferents zones de la ciutat, tot avaluant els plans iniciats a la Barceloneta, Vilapicina i Dreta de l'Eixample.
 9. Impulsar i consolidar **els grups de suport a les persones cuidadores**, amb la col·laboració dels serveis socials i de salut, en la mesura que són eines fonamentals per: a) Trencar la dinàmica d'aïllament del cuidador o cuidadora; b) Proveir suport i habilitats per afrontar les situacions i crisis que comporta tenir cura d'una persona malalta; c) Prevenir situacions de maltractament.
 10. Desplegar accions de formació, en el marc dels **programes públics d'inserció sociolaboral**, per tal de capacitar les persones cuidadores de forma específica en el **treball de cura i d'atenció a les persones dependents**.

Objectiu operatiu 2.4

Impulsar serveis d'atenció, assessorament i/o tractament a situacions temporals de crisi o dificultats familiars.

Accions

11. Impulsar **protocols d'atenció a famílies amb dificultats des de la xarxa de serveis socials d'atenció primària**: prestacions econòmiques temporals, suport psicològic, assessorament jurídic.
12. Impulsar **accions per facilitar l'accés i el manteniment de l'habitatge** com a recurs bàsic per al desenvolupament personal i familiar:
 - Ampliació del servei de suport per a l'accés a l'habitatge, tot adaptant-lo a les rendes familiars més baixes.

- Previsió de reserves en l'oferta pública d'habitatge per a famílies socialment vulnerables.
 - Estratègies d'incentivació envers els propietaris d'habitatges buits per tal que els ofereixin a través de la xarxa de mediació social.
 - Millora de l'equitat en la bonificació de la plusvàlua per la transmissió *mortis causa* de l'habitatge habitual a favor d'ascendents i adoptants, cònjuge o descendents i adoptats.
- 13.** Consolidar -amb l'augment del banc de famílies acollidores- el **Servei d'Acolliment Familiar (SAF) temporal**, i difondre'l com un recurs bàsic adreçat a famílies sense xarxa familiar de suport.
- 14.** Impulsar i consolidar els recursos de **mediació familiar** per tal d'abordar situacions de conflicte intrafamiliar, de parella i intergeneracionals:
- Utilització de la mediació familiar com a recurs de caire preventiu per a l'exercici de la coparentalitat, i per a la superació de conflictes. Derivació de les situacions de conflicte familiar cap al circuit de mediació familiar del Centre de Mediació Familiar de la Generalitat.
 - Consolidació i ampliació dels programes de formació dels professionals dels serveis socials en tècniques de mediació familiar i social.
- 15.** Promoure **recursos i Grups d'Ajuda Mútua (GAM) per donar suport a les situacions de crisi**, de pèrdua, dol i trencaments familiars.
- 16.** Promoure els programes d'assessorament i suport a famílies pel que fa a la **salut sexual i reproductiva**. Desenvolupament del programa SIRIAN de prevenció d'embarassos no desitjats.

Línia estratègica 3

Atendre i donar suport a les necessitats de les famílies en les seves tasques i funcions de criança, cura, socialització i educació dels seus fills i filles.

Objectiu operatiu 3.1

Enfortir els serveis i els programes educatius i socials per a la petita infància (0-3 anys): xarxa d'escoles bressol i altres recursos de tipus socioeducatiu complementaris.

Accions

- 1. Afavorir, per mitjà de programes i serveis específics, la criança i l'educació de la petita infància** en les seves diverses dimensions. Reforçar les dinàmiques de relació dels progenitors amb els fills i les filles durant l'etapa de 0 a 3 anys:
 - Desplegament del *programa d'ampliació de la xarxa d'escoles bressol* al conjunt de districtes.
 - Impuls a *programes i equipaments educatius i de lleure* per a la petita infància de caire relacional:
 - Estendre al territori la xarxa d'Espais Familiars promovent la seva transferència al sistema de serveis de benestar social.
 - Promoure experiències de relació infant-família en equipaments de lleure. (ludoteques en família).
 - Impulsar els espais relacionals a les biblioteques públiques per a infants de 0 a 3 anys i les seves famílies (Nascuts per llegir, El racó de pares i mares, Lletra petita...).
 - Enfortiment dels *programes d'atenció i suport maternoinfantil* -de caràcter socio-sanitari i educatiu- per a pares i mares de família amb nadons i infants petits, atenent de forma específica les situacions de més vulnerabilitat (mares adolescents...):
 - Impulsar programes integrals (socials, sanitaris i educatius) orientats a detectar i prevenir situacions de risc, amb especial èmfasi als territoris amb major prevalença quant a dificultats psicosocials en aquesta etapa.

- Enfortir el Programa *Ja tenim un fill* en cooperació amb els serveis socials i de salut.
- Reforçar la xarxa de serveis de detecció i atenció precoç per a infants de 0 a 6 anys amb trastorns de desenvolupament i per a les seves famílies, així com la seva vinculació a la resta de serveis de proximitat. Reforçar, de forma específica, el suport a les famílies amb fills i filles amb pluridis-capacitats per mitjà dels serveis socioeducatius necessaris.

2. Facilitar que es pugui articular de forma satisfactòria la criança i l'educació dels infants, amb els temps laborals i personals dels pares, mares o altres persones cuidadores:

- *Xarxa d'escoles bressol.* Preveure i promoure projectes d'atenció per a períodes de vacances. Promoure iniciatives des de les AMPA per tal d'adaptar els serveis de les escoles bressol a noves necessitats horàries.
- *Llars Bressol de 24 hores* per a aquelles situacions excepcionals on cal fer compatible la cura de l'infant amb un horari laboral nocturn i/o de cap de setmana.
- *Llars Familiars.* Estudiar la possibilitat de posada en marxa d'un projecte de persones cuidadores d'infants als seus propis domicilis, mitjançant la formació, el suport, l'habilitació i el registre municipal, bé en horaris laborals ordinaris o en horaris especials i de caps de setmana.
- Projecte *Entre mares i pares*, servei mutu de cura dels fills i filles entre mares i pares. Adreçat prioritàriament a famílies monoparentals amb fills i filles de 0 a 3 anys.

Objectiu operatiu 3.2

Reforçar els serveis de suport i orientació a les famílies quant a les funcions i habilitats parentals i educatives de les seves filles i fills.

Accions

- 3. Contribuir a la informació i formació dels pares i mares** en totes aquelles temàtiques d'especial interès per als seus fills i filles que es treballen a l'escola obrint diverses vies de **connexió entre el món familiar i escolar:**
- Continuar oferint en l'àmbit de ciutat el Programa de Formació de Famílies *Educar dia a dia els nostres fills i filles* promogut des del Consell Escolar Municipal de Barcelona, l'Institut d'Educació i els Consells Escolars de Districte (CEMD). Oferir i ampliar les accions formatives per temàtiques i formats. Programar les accions formatives amb les famílies mateix, les AMPA i els CEMD a cada territori.

- Impulsar *Taules de debat temàtiques* a cada territori, adreçades a famílies i amb la participació de professionals de diferents àmbits.
- Elaborar una *guia de suport educatiu: Educar és estimar*. Donar informació a les famílies, amb infants i joves de 0 a 18 anys, orientada a donar eines que ajudin a millorar les seves actituds, habilitats i coneixements en el procés educatiu dels fills i filles.
- Apropar *internet a les famílies: Connecta amb els teus fills i filles*. Informació i difusió del web www.bcn.cat/cem/paresimares i www.bcn.cat/educació, un espai específic per trobar suport en l'educació dels fills i filles: intercanvi d'experiències i opinions entre pares i mares i les AMPA; espai de debat i assessorament; bibliografia i adreces d'internet; centres escolars, matriculació, programes pedagògics, recursos educatius, etc.

4. Contribuir al suport i a la capacitat de les famílies per al desenvolupament de la funció parental de cura i educació dels fills i filles fomentant la seva participació i relació amb els centres educatius en un context socioeducatiu:

- Promoure que les famílies formin part activa de la comunitat educativa com a delegades de curs, membres de la junta de l'AMPA, representants al Consell Escolar de Centre, al Consell Escolar Municipal de Districte i altres. Donar suport a les associacions de mares i pares d'escola facilitant-los mecanismes per augmentar la seva capacitat de gestió en matèries extraescolars.
- Promoure espais i trobades de progenitors, com ara *Escoles de Pares i Mares* (vinculats a les escoles, les AMPA, equipaments de lleure o altres centres socioeducatius...), segons l'edat dels fills o les filles, ensenyant als pares i les mares a identificar situacions especials i altres temes d'interès i a ser capaços d'afrontar-los. Elaboració d'una cartera de serveis per temes i activitats per oferir a les AMPA i als equipaments de lleure.
- Donar suport als Consells Escolars de Centre com a espais de gestió, participació, interrelació, cooperació, prevenció i resolució de conflictes, de direcció i presa de decisions col·lectives de la comunitat escolar.
- Fomentar l'actuació del Consell Escolar Municipal de Districte perquè esdevingui referent educatiu en el territori impulsant iniciatives que ajudin a vertebrar la comunitat educativa territorial -els consells escolars de centre i les entitats educatives- i obert al teixit associatiu existent.

- Donar veu a les famílies com a agent educatiu fonamental en el Projecte Educatiu de Ciutat en la mesura que es tracta d'un projecte de governament educatiu ciutadà.
 - Potenciar les accions adreçades a les famílies del Consell Educatiu de Barcelona Televisió per tal d'aprendre a usar educativament els missatges dels mitjans de comunicació.
 - Programa Multimèdia Educatiu per ajudar les famílies a fer un consum i un ús responsable dels jocs multimèdia.
 - Promoure grups de suport social i psicoeducatiu a la funció parental per a famílies amb més dificultats, especialment aquelles que són d'un sol progenitor, per a avis i àvies cuidadors d'infants i per a pares i mares d'adolescents...
- 5.** Oferir i divulgar de forma sistematitzada i coordinada els **serveis i recursos socio-educatius i de lleure complementaris a l'escola** com a espais de suport a la funció socioeducativa familiar en temps no escolar (casals infantils, ludoteques, serveis de vacances, centres oberts, casals i activitats de les biblioteques, xarxa d'associacions educatives en el temps lliure, activitats extraescolars...):
- Elaboració d'una cartera de serveis i recursos socioeducatius i de lleure de la ciutat, en cada territori, tant públics com privats, i posar-los a l'abast de les famílies.
 - Promoció del treball coordinat entre centres docents, associacions de pares i mares, associacions del lleure i districtes per impulsar les activitats extraescolars i les d'acollida dels centres abans i després de l'horari estrictament escolar.
 - Obrir els centres educatius a la comunitat elaborant plans d'usos i serveis per als centres que prevegin el següent: utilització d'instal·lacions esportives, espais d'usos múltiples, recursos informàtics; ofertes extraescolars lligades amb el món associatiu proper; col·laboració amb entitats d'educació en lleure.
- 6. SAD famílies.** Desenvolupar el model de **Servei d'Atenció Domiciliària dirigit a les famílies amb fills o filles** que passen per períodes de dificultat o vulnerabilitat i que necessiten un suport domiciliari quant a les activitats de cura i educatives dels infants. Incrementar i ajustar el perfil dels professionals del Servei d'Atenció Domiciliària (SAD).

Objectiu operatiu 3.3

Enfortir els serveis i programes preventius i educatius per a famílies amb fills i filles adolescents (de 12 a 18 anys).

Accions

7. Promoure i reforçar els **programes i serveis que aborden els hàbits i els estils de vida saludable adreçats als adolescents i les seves famílies** desenvolupant projectes i accions a través de les escoles i els serveis de salut:
 - Programes per prevenir el consum de substàncies psicoactives.
 - Servei d'Orientació en Drogodependències dirigit a famílies i joves consumidors.
 - Programes de promoció d'alimentació saludable. Enfortiment del *Projecte CAN-VIS* que aborda l'alimentació saludable, adreçat prioritàriament a famílies de nivells formatius i socioeconòmics baixos.
 - *Programes preventius dels embarassos no desitjats* en adolescents, tant des de les escoles (programes *PRESSEC* i *Parlem clar*), com des de l'àmbit del lleure o comunitari (*Parlem clar al carrer*). Col·laboració amb els Centres de Salut Sexual i Reproductiva i amb el Centre Jove d'Anticoncepció i Sexualitat.
 - Promoure i consolidar les iniciatives que vagin encaminades a assegurar l'èxit escolar i afrontar els casos d'absentisme tot incorporant els centres educatius i els serveis del territori per donar suport al professorat i a l'alumnat. En aquest sentit, aprofundir en el Projecte ÈXIT.
 - Seguir donant suport als programes de ciutat i districte amb l'objectiu de crear hàbits i comportaments cívics com són l'Audiència Pública, les Agendes 21 escolars, els programes de promoció de la salut o la pràctica esportiva augmentant els recursos que s'hi destinen perquè tots els escolars de la ciutat se'n puguin beneficiar.
 - En els instituts de secundària, definir espais especialment pensats per als nois i les noies que puguin ser emprats com a punts de trobada i de relació i on puguin desenvolupar noves formes d'aprenentatge i organització dels estudis, més personalitzades i autònomes.

- Treballar per assegurar que els centres educatius siguin espais de convivència, basada en el respecte entre els alumnes i entre aquests i el professorat. En aquest mateix sentit, impulsar programes socioeducatius que abordin a nivell local problemàtiques que depassen el marc estrictament escolar, especialment en l'adolescència, i coordinar esforços amb altres recursos comunitaris (Serveis Socials, Joventut, Justícia), per tal de trobar respostes locals a la resolució de conflictes que superin el marc i les possibilitats escolars.

Línia estratègica 4

Afavorir que totes les persones que integren els diversos grups familiars puguin conciliar els seus temps i rols familiars amb la resta d'espais i activitats de la vida quotidiana: personals, laborals i de participació en la comunitat.

Objectiu operatiu 4.1

Seguir impulsant i enfortint, des de l'Ajuntament i el conjunt d'organismes i empreses municipals, el ventall d'estratègies orientades a conciliar el temps laboral i la vida familiar.

Accions

1. Desplegar **mesures internes per als treballadors i treballadores municipals** dirigides a la conciliació entre la vida laboral i familiar.
2. Impulsar mesures de conciliació i flexibilitat en el marc **del Pacte Local per a l'Ocupació a Barcelona** signat per diferents agents socials i econòmics. Concretar i definir mesures de flexibilitat i accions innovadores, així com eines de seguiment i/o avaluació de l'impacte d'aquestes mesures i accions.
3. Promoure Plans d'Igualtat a les empreses de la ciutat. Incorporar les **estratègies de gestió empresarial des d'una perspectiva de gènere** en el marc de la Xarxa d'Empreses per a la Igualtat d'Oportunitats de Barcelona:
 - Fomentar la implicació de la direcció de les empreses en la gestió ètica i la igualtat d'oportunitats.
 - Garantir la igualtat en l'accés i la valoració dels llocs de treball.
 - Promocionar les dones en funcions i ocupacions de responsabilitat.
 - Prevenir l'assetjament sexual i moral.
 - Millorar les competències per a la igualtat d'oportunitats.
 - Garantir una comunicació i l'ús d'un llenguatge no sexista.
 - Impulsar les polítiques de gènere en la gestió de recursos humans a les empreses com a element clau per a l'èxit empresarial.

4. Incloure en els plecs de condicions dels contractes municipals i en els convenis amb entitats la gestió empresarial des d'una perspectiva de gènere, i la **conciliació familiar d'homes i dones des d'una perspectiva d'igualtat d'oportunitats** com una clàusula positiva. Aplicar mesures de seguiment i compliment.

Objectiu operatiu 4.2

Impulsar l'harmonització i la compatibilitat dels temps familiars amb els temps i els horaris dels serveis de la ciutat.

Accions

5. Impulsar estratègies **d'adaptació dels horaris dels serveis als temps de les famílies**. Adaptar els horaris dels recursos i serveis municipals per tal d'afavorir unes pautes satisfactòries en els usos socials del temps per part de les famílies.
6. Promoure la **compatibilitat de la vida lúdica i cultural** amb la cura dels infants, i així fer més accessible l'oferta cultural a les famílies amb fills o filles:
 - Tallers per a famílies als museus de Barcelona: consolidar els tallers i les visites guiades adreçades a famílies que es porten a terme als museus per Nadal o a l'estiu, tot fent-los extensius de forma progressiva a altres períodes de l'any i caps de setmana.
 - Consolidar activitats i projectes de la xarxa de biblioteques orientats a les famílies, com ara Lletra Petita, El Racó de Pares i Mares, Guies de Lectura, tot ampliant-ne l'oferta.
 - Promoure la possibilitat que alguns actes i espectacles culturals posin a disposició dels pares i les mares un servei de cura i atenció als més petits de manera que aquells puguin gaudir plenament de la seva vida cultural adulta.

Objectiu operatiu 4.3

Promoure les iniciatives i les xarxes de solidaritat veïnal i comunitària com a sistema de suport a la vida quotidiana de les famílies.

Accions

7. Vinculació dels **Plans de Desenvolupament Comunitari**, els Bancs del Temps, els Bancs Solidaris, les Xarxes d'Intercanvi i els programes de Bon Veïnatge **a les necessitats quotidianes de les famílies.**
8. Enfortiment dels **Camins Escolars** o Camins amics, així com d'altres projectes de relació quotidiana entre les escoles, les famílies i la comunitat.

Línia estratègica 5

Prevenir, detectar i atendre situacions i famílies d'elevada vulnerabilitat: infants en alt risc social, famílies en situació d'exclusió severa i dinàmiques de violència intra-familiar.

Objectiu operatiu 5.1

Definir un model d'atenció a famílies amb infants en situació de risc i alt risc social des d'una visió integral que n'asseguri la detecció, la protecció dels infants i el tractament a les famílies.

Accions

1. Articular un **model integrat de ciutat per a l'atenció a la infància en risc i alt risc social**. Integrar tots els agents socials que intervenen (centres educatius, serveis de salut, agents de carrer, comunitat...) així com els serveis socials d'atenció primària, els serveis socials especialitzats i els recursos residencials o alternatius a la família. Situar tota la cartera de serveis i recursos en un itinerari integrat d'atenció a la infància, l'adolescència i les seves famílies.
2. Portar a terme el canvi **de model conceptual i organitzatiu dels Equipaments d'atenció a la infància i a l'adolescència (EAIA)** en el marc del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència en risc i alt risc social -adaptat a les especificitats de Barcelona ciutat- que inclogui l'atenció a les famílies i la protecció de l'infant, així com el tractament per a aquelles famílies susceptibles de canvi i millora.
3. Assegurar la **detecció, la prevenció i l'atenció psicosocial a famílies amb infants en situació de risc o alt risc social**:
 - Dissenyar i aplicar protocols de detecció amb un *sistema estàndard d'indicadors de risc* psicosocial, maltractaments i factors de protecció que sigui comú i transversal al sistema de Serveis Socials.
 - Impulsar els protocols de *detecció i seguiment des dels serveis de salut* i promoure la integració en el model comú de la ciutat.

- Donar suport al programa *Preinfant* que té com a objectiu acompanyar les mares en situació d'alt risc (exclusió social, drogodependències, mares adolescents...) abans i després del naixement dels nadons, per tal de prevenir situacions de negligència i maltractament infantil.
- Estandarditzar i *protocol·litzar l'estudi, la valoració i el diagnòstic* de les situacions d'infància en alt risc social.

4. Posar en funcionament programes de tractament a famílies amb infants i adolescents en risc i alt risc social:

- Iniciar programes de tractament socioeducatiu, mitjançant la implantació de la figura de l'educador familiar a tots els EAIA de Barcelona.
- Iniciar programes de tractament psicoterapèutic a aquelles famílies susceptibles de canvi i millora. Possibilitar-ho a partir del canvi de model d'EAIA i mitjançant la col·laboració de serveis de la xarxa de salut.

5. Consolidar programes de suport grupal a famílies acollidores extenses. Oferir grups de suport a famílies extenses acollidores a tots els territoris de Barcelona.

Objectiu operatiu 5.2

Reforçar les accions de prevenció, coordinació i atenció per abordar tota mena de situacions de violència intrafamiliar, principalment la violència de gènere i els maltractaments a les persones grans i amb discapacitat.

Accions

6. Detecció, prevenció i atenció de les situacions de violència de gènere consolidant les línies estratègiques de detecció, d'atenció, prevenció i coordinació del **Pla operatiu contra la Violència de Gènere** així com el manteniment i/o extensió dels seus serveis, programes i accions:

- Atenció psicològica social i jurídica i tractament per a les dones víctimes de violència (Equip d'Atenció a les Dones) i acolliment temporal i d'urgència per a les dones que pateixen maltractament i no poden ser acollides i protegides per la seva xarxa social.

- Mantenir operatius els circuits i protocols per a la detecció de situacions de forma territorialitzada i implicant els agents socials.

7. Impulsar protocols i eines de detecció, prevenció i atenció a les situacions de violència familiar intergeneracional.

8. Detecció, prevenció i atenció als maltractaments dirigits a les persones grans:

- Aplicació dels protocols de detecció i intervenció, tant des dels Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP) com des dels diferents equipaments i serveis.
- Revisar i acordar els instruments de treball a utilitzar per tal de tipificar els factors de risc, així com els indicadors de maltractament d'una forma unitària i homogènia.
- Creació d'un nou equip d'assessorament a professionals i d'atenció a les persones grans maltractades i a les seves famílies.
- Mesures de sensibilització de la població sobre els maltractaments a les persones grans.

9. Detecció, prevenció i atenció als maltractaments dirigits a persones amb discapacitats:

- Informar, sensibilitzar i donar a conèixer el programa de detecció de maltractaments a persones amb discapacitat.

Objectiu operatiu 5.3

Detectar i intervenir en situacions familiars de pobresa intensa, desarrelament i exclusió severa o cronificada.

Accions

- 10. Impulsar serveis per a famílies amb necessitats bàsiques no cobertes:** (RMI, ajuts econòmics, serveis d'alimentació, serveis d'higiene, serveis d'accés a l'habitatge i d'inserció sociolaboral...):

- Revisar els serveis de suport a l'habitatge per tal d'adaptar-los a la situació de les famílies de rendes més baixes.
- Dispositiu d'inserció laboral (Barcelona Activa) per a famílies desestructurades o amb problemes severos i especials dificultats d'inserció en el mercat laboral.

11. Impulsar serveis per a **famílies sense sostre** o en situació de vulnerabilitat residencial:

- Revisar i acordar els circuits de detecció i actuació per a aquestes famílies, posant especial atenció a les famílies amb fills menors. Cessió d'habitatges per a programes d'inclusió social.

12. Programa interinstitucional d'actuació envers **famílies en situació precària de desarrelament:**

- Desplegar i consolidar el programa interinstitucional específic per a famílies itinerants.

IV.

El seguiment
i l'avaluació
del Programa

El Programa Municipal per a les Famílies té un caràcter eminentment transversal. Cadascun dels objectius operatius i accions del Programa es desplegarà en el marc de l'òrgan municipal de gestió competent, d'àmbit sectorial o territorial. El Programa, per tant, no ha de generar, en cap cas, duplicitats d'actuació. La Comissió Tècnica Intersectorial garantirà de forma regular la coordinació entre els diferents programes municipals i el Programa Municipal per a les Famílies.

El Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010 preveu com a component bàsic del seu procés de posada en pràctica el *seguiment i l'avaluació continuada*, fet que haurà de possibilitar retre compte a la ciutadania de Barcelona de l'estat de l'aplicació del programa i del nivell d'assoliment dels objectius previstos. El procés d'avaluació contínua possibilitarà analitzar l'accés i l'ús dels recursos disponibles, així com els primers resultats dels serveis vinculats al Programa. Això, alhora, haurà de permetre introduir les correccions oportunes i planificar amb més precisió les fases més avançades de desplegament del Programa, readaptant, si s'escau, els recursos a l'evolució i l'aparició de noves necessitats.

Per tal de fer possible l'estratègia de seguiment i avaluació, l'Ajuntament de Barcelona plantejarà una proposta tècnica de recollida sistemàtica d'informació sobre el conjunt de línies estratègiques, objectius operatius i accions previstos en el Programa. La proposta incorporarà una bateria d'indicadors que permetin fer l'avaluació quantitativa i qualitativa de les intervencions. Aquesta s'elaborarà i s'acordarà amb els diferents agents socials i professionals implicats.

Anualment s'elaboraran els *Informes de Seguiment i Avaluació* en els quals s'aniran incorporant el conjunt d'indicadors obtinguts vinculats als diferents serveis del Programa, els quals esdevindran instruments per estructurar, de forma periòdica i sistemàtica, la informació respecte al seu procés d'aplicació. Els informes seran presentats anualment en els diferents espais institucionals i participatius relacionats amb el desplegament del Programa, concretament:

- La Comissió de Plenari de Cultura, Educació i Benestar Social i, si s'escau, el Consell Plenari de l'Ajuntament de Barcelona.
- La Comissió Política Interdepartamental del Programa Municipal per a les Famílies.
- Les taules tècniques del Programa Municipal per a les Famílies: la Taula Transversal de Ciutat i la Taula Territorial.
- El Grup de Treball de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social, i, si s'escau, la Comissió Permanent del Consell.

El seguiment i l'avaluació del Programa, en arribar l'any 2010, comptarà amb les aportacions i la participació de tots els col·lectius implicats: professionals, representants de les entitats relacionades amb les famílies, usuaris o usuàries dels serveis..., i es concretarà finalment en el *Balanç d'Actuació 2006-2010*.

Consell Editorial de l'Ajuntament de Barcelona

Carles Martí, Enric Casas, Alfredo Jorge Juan, Jordi Martí,
Victor Gimeno, Màrius Rubert, Joan Conde, M. Glòria Figuerola,
Joan A. Dalmau, Carme Gibert, José Pérez Freijo

Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010

Document presentat i informat al plenari del Consell Municipal
del 24 de novembre de 2006

© Ajuntament de Barcelona

Edició: Ajuntament de Barcelona

Disseny gràfic: La Factoria dels Anuncis

Assessorament lingüístic: Polyglota, SL

Impressió: Gráficas Gómez Boj

D.L: B-21918-07

Imprès en paper ecològic

www.bcn.cat/publicacions

